

Skolans demokrati-och värdegrundsuppdrag

Ett arbete om lärares syn på skolans demokratiuppdrag

Schools mission of democracy and core value assignment
An essay about teachers view of their democracy mission

Emma Svensson

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Grundlära­r­pro­gram­met årskurs 4-6, Sam­hälls­kun­skap

Avancerad nivå/ 30 hp

Handledare: Anders Olsson

Examinator: Anders Broman

Datum: VT 2019-06-20

ABSTRACT

The school has two important assignments. The assignment of knowledge and the mission of democracy and values. The purpose of this study is to elucidate how social science teachers at the middle school look at their democratic and fundamental values mission. The study will also examine how social science teachers at the middle school work with student influence in teaching. The questions for the study are: How does the social science teacher interpret his or her mission of democracy and values? How does social science teacher work at middle school with student influence in teaching? For the study, I have used relevant previous research and performed four quantitative interviews with social studies teachers in the middle school.

The results of the study showed that the teachers are uncertain about how extensive their democratic and core values are. It turned out that teachers considered that the mission of democracy and values was two separate assignments.

They agreed that the assignments should permeate all teaching, but how the students' influence had to take place in the teaching was not as obvious. The student influence over decisions and the form of teaching such as placement in the classroom or how they would show their knowledge proved to work. While they were having difficulty releasing pupil influence over the content of the teaching.

Keywords: Social Science, Democracy, Democracy Mission, Values, Interview, Pupils Influence

SAMMANFATTNING

Skolan har två viktiga uppdrag det är kunskapsuppdraget samt demokrati- och värdegrundsuppdraget. Syftet med den här studien är att belysa hur samhällskunskapslärare på mellanstadiet ser på sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag. Studien kommer även att undersöka hur samhällskunskapslärare på mellanstadiet arbetar med elevinflytande i undervisningen. Frågeställningarna som studien besvarar är: Hur tolkar samhällskunskapslärare sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag? Hur jobbar samhällskunskapslärare på mellanstadiet med elevinflytande i undervisningen? Studien utgår från tidigare forskning och kommer genomföras med hjälp av fyra stycken kvalitativa intervjuer med samhällskunskapslärare på mellanstadiet.

Resultatet av studien visade att lärarna är osäkra på hur deras demokrati- och värdegrundsuppdrag ska tolkas. Det visade sig att lärare ansåg att demokrati- och värdegrundsuppdraget var två skilda uppdrag.

Samtliga lärare ansåg att uppdraget ska genomsyra all undervisning, men hur elevernas inflytande fick ta plats i undervisningen var inte lika självklar. Elevinflytandet över beslut och undervisningens arbetsform såsom placering i klassrummet eller hur de skulle visa sina kunskaper visade sig fungera väl. Däremot hade lärarna svårare att släppa in elevinflytande över de innehållsmässiga i undervisningen.

Nyckelord: Samhällskunskap, demokrati, demokratiuppdrag, värden, intervju, elevinflytande

Innehållsförteckning

ABSTRACT	II
SAMMANFATTNING.....	III
1 INLEDNING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.2 DISPOSITION	2
2 BAKGRUND	3
2.1 FN.....	3
2.2 SKOLLAG, LÄROPLAN OCH ÄMNESPLAN FÖR SAMHÄLLSKUNSKAP	4
2.3 LÄRAREN I KLASSRUMMET	5
3 FORSKNINGSOVERSIKT	6
3.1 SAMHÄLLSKUNSKAP	6
3.2 PÅVERKANSFAKTORER FÖR ELEVINFLYTANDE	7
3.3 SKOLANS DEMOKRATIUPPDRAG.....	7
3.4 DEMOKRATI.....	9
3.5 DEMOKRATI I FÖRSKOLAN	10
4 TEORI.....	12
4.1 LÄROPLANSTEORI	12
4.2 BIESTA TEORI OCH ANALYSVERKTYG.....	14
5 METOD	18
5.1 URVAL	18
5.2 VAL AV METOD	18
5.3 KODNING	19
5.4 FORSKNINGSETIK	21
5.5 RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET	23
6 RESULTAT OCH ANALYS	25
6.1 PRESENTATION AV INFORMANTER	25
6.2 GENOMFÖRANDET AV INTERVJUERNA	26
6.3 RESULTAT.....	27
6.3.1 Demokratiuppdraget	27
6.3.2 Elevinflytande.....	32

7	DISKUSSION OCH SLUTSATS	44
7.1	HUR TOLKAR SAMHÄLLSKUNSKAPSLÄRAREN SITT DEMOKRATIUPPDRAG?	44
7.2	HUR ARBETAR SAMHÄLLSKUNSKAPSLÄRAREN PÅ MELLANSTADIET MED ELEVINFLYTANDE I UNDERVISNINGEN?.....	45
7.3	METODDISKUSSION.....	48
7.4	FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING.....	49
8	REFERENSER.....	50
8.1	LITTERATUR.....	50
9	INFORMATIONSBVREV	53
10	SAMTYCKESBLANKETT.....	54
11	BILAGA.....	55

1 INLEDNING

Skolans uppdrag skrivs fram som två. Det är kunskapsuppdraget och demokrati- och värdegrundsuppdraget.

Redan i läroplanens första mening betonas demokratins betydelse enligt följande:

Skolväsendet vilar på demokratins grund (Skolverket, 2018).

Skolan ska genomsyras av demokrati. Lärarna ska utifrån ett demokratiskt förhållningssätt arbeta mot alla typer av diskriminering och främja att allas röst bli hörd (Skolverket, 2018). Vad innebär egentligen demokrati och hur mycket ska eleverna egentligen få ta plats? Det är frågor som kan uppstå i samband med tolkning av läroplanen för grundskolan.

Skolan har två uppdrag som nämndes tidigare. Det första är kunskapsuppdraget som kan ses självklart. Ett kunskapsuppdrag där elever ska inhämta kunskaper, som utvecklar deras färdigheter och förmågor. Det andra är demokratiuppdraget som tillsammans med värdegrundsuppdraget skall fostra våra elever till demokratiska medborgare.

Skolinspektionen beskriver i en rapport från 2012 att värdegrundsuppdraget tillsammans med demokratiuppdraget måste genomsyra all undervisning för att eleverna ska få de bästa möjligheterna att utvecklas till goda demokratiska medborgare. De poängterar även vikten av varje lärarens plikt att veta vad det innebär att undervisa utifrån dessa uppdrag för att få bästa möjliga undervisningskvalité. Det framgår av rapporten att skolorna som granskats inte når upp till de krav som styrdokumentet ställer. Det visade sig att värden, kunskaper och förmågor som ska genomsyra all undervisning inte gjorde det. Vidare visade granskningen att elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande över undervisningen inte var tillräcklig. Vilket bidrar till att elevernas talutrymme blir mindre och inte utvecklas på ett effektivt sätt. Detta försämrar i sin tur elevernas möjligheter till att bli aktiva samhällsmedborgare (Skolverket, 2012).

Dessa uppdrag ställer stora krav på lärares kompetenser. Eftersom det inte finns några självklara riktlinjer i läroplanen hur detta arbete bör genomföras är det intressant att undersöka hur lärare ser på sitt demokratiuppdrag och hur de arbetar med att göra eleverna delaktiga. Även om dessa uppdrag ska finnas med i all undervisning är det extra viktigt i

samhällskunskapen eftersom det särskilt står framskrivet i syftet för samhällskunskapen (Skolverket, 2018).

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka hur samhällskunskapslärare på mellanstadiet ser på sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag. Vidare kommer studien belysa hur samhällskunskapslärare arbetar med elevinflytande i undervisningen.

- Hur tolkar en grupp samhällskunskapslärare skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag?
- Hur resonerar en grupp samhällskunskapslärare på mellanstadiet med elevinflytande i undervisningen?

1.2 Disposition

Det första kapitlet innehåller bakgrund till studien. Där beskrivs hur de mänskliga rättigheterna kom till samt hur de demokratiska värderingarna beskrivs i skollagen, grundskolans läroplan samt ämnesplanen för Samhällskunskap. Därefter kommer en forskningsöversikt över tidigare forskning inom området demokrati.

I kapitel tre redogörs för två teoretiska utgångspunkter för studien. Den första är en läroplansteori och den andra är Biestas teori. Den första analysmodellen har tagit sin grund från läroplanen för grundskolan medan den andra har funnit inspiration från Katarina Ribaeus analysverktyg att analysera olika demokratiska händelser. Dessa analysmodeller skapats för att synliggöra hur lärare tolkar sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag samt hur de arbetar med elevinflytande i undervisningen.

I kapitel fyra beskrivs metoden som använts i studien, vilket är kvalitativ intervju. Vidare lyfts hur studiens empiri kodats för att förenkla analysprocessen. Det lyfts också vilka forskningsetiska principer studien har förhållit sig till.

Nästkommande kapitel, kapitel fem redovisas resultatet av de insamlade empirin. Det görs även en analys av empirin utifrån de analysverktyg som presenterats i kapitel tre.

I sista kapitlet diskuteras och dras slutsatser kring resultatets analys.

Avslutningsvis ges uppslag till vidare forskning.

2 BAKGRUND

2.1 FN

År 1945 firades freden. Det var året när andra världskriget fick ett avslut. Efter en minst sagt omskakande tid skulle människor återigen bygga upp en tillvaro där trygghet skulle få agera samhällets mittpunkt. Orättvisor och lidande skulle därmed bli ett minne blott. Några år efteråt, närmare bestämt år 1948, skrevs den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Detta var en text som skulle framhäva allas lika värde oavsett bakgrund. Från och med det året skulle ett förebyggande arbete mot liknande händelser upprättas. Den allmänna förklaringen är känd över hela världen och innehåller 30 artiklar som bland annat handlar om människans frihet och rätten till utbildning (FN, 2008).

Allt eftersom tiden gick beslutade sig Sverige för att knyta an till den allmänna förklaringen som upprättades kring de mänskliga rättigheterna. Sverige stärkte även upp dessa bestämmelser i lagen och de förordningar som fanns (Quennerstedt, 2015).

År 1989 togs det beslut om att barnens rätt i samhället behövde få skydd av en egen konvention. Barnkonventionen skapades för att specificera barnets rätt i samhället. Det blev ett internationellt avtal som även blev rättsligt bindande. Innehållet i barnkonventionen är 54 artiklar som ska skydda barnets rätt till liv. Artikel 2,3,6 och 12 är de fyra artiklarna som är grundläggande och ska fungera som utgångspunkt till de resterande artiklarna. Alla artiklar skall dock alltid tas i beaktning när det kommer till frågor som berör barn (Utrikesdepartementet, 1990)

Artikel 12 i barnkonventionen skriv fram så här:

- ”Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad”.

(UNICEF, 2011)

Artikeln kan enligt min tolkning kopplas till skolan och dess demokratiuppdrag när det gäller att vara delaktig över sitt eget lärande, även om inte begreppet ”delaktighet” står utskriver. Att ”bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet” kan tolkas till delaktighet över sitt eget lärande.

2.2 Skollag, läroplan och ämnesplan för samhällskunskap

I skollagens kapitel 1, 4§ beskrivs det att skolan aktivt skall arbeta med de grundläggande demokratiska värderingarna som vårt samhälle vilar på. Eleverna ska genom utbildning få möjligheten att utveckla och lära sig värden och kunskaper. Vilket ska bidra till en livslång lust att lära (SFS: 2010:08, kap 1, 4§).

Vidare i kapitel 1, 10§ står det att utbildningen alltid ska utgå ifrån barnets bästa. Barn ska alltid ha rätten att förmedla sina åsikter som gäller barnet själv. Skolan ska också visa hänsyn till dessa åsikter men med hänsyn till barnets mognad och ålder (SFS: 2010:08, kap 1, 10§).

I läroplanen för grundskolan skrivs värdegrunden och dess uppdrag fram i första kapitlet. Den beskriver hur elever ska ges möjligheten att lära för livet men också hur eleven ska utveckla demokratiska värderingar. Eleverna ska även göras beredda på att agera aktiva samhällsmedborgare, detta genom demokratiskaarbetsformer. Med andra ord ska de få kunskap kring demokrati och dess processer, men även förmågan att delta i dessa processer (Skolverket, 2018)

Vidare ska skolan främja alla elevers förmåga att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig i de demokratiska principerna. Eleverna har rätt till inflytande över sitt eget lärande och utveckling. Därför har de därmed rätten att påverka både undervisningens innehåll och form. De ska få vara delaktiga i planeringen av undervisningen, men också i utvärderingen av undervisningen. Det står inte i hur stor grad eller hur mycket eleverna ska ha inflytande över undervisningen utan de beskrivs att det ska successivt öka med elevens ålder och mognad (Skolverket, 2018).

I syftesdelen för samhällskunskapen lyfts demokratiska processer fram som en viktig del av undervisningen. Undervisningen ska bland annat ge eleverna förmågan att kunna se hur samhället ”formas, förändras och samverkar” men även förmågan att ”reflektera över demokratiska värden, principer, arbetssätt och beslutsprocesser” (Skolverket, 2018).

I den centrala innehållet i Samhällskunskapen, årskurs 4-6 skall undervisningen beröra:

- ”Vad demokrati är och hur demokratiska beslut fattas. Det lokala beslutsfattandet, till exempel i elevråd och föreningar. Hur individer och grupper kan påverka beslut, till exempel genom att rösta i allmänna val eller skapa opinion i sociala medier” (Skolverket, 2018).

2.3 Läraren i klassrummet

Alla skolor ska aktivt jobba med värdegrunden (Skolverket, 2018), vilket innebär att varje lärare ska ha goda kunskaper kring begreppet ”värdegrund” och dess innebörd. Studier som gjorts om lärares tolkning av begreppet visade att det inte finns någon självklar förståelse för innebörden av begreppet. En del tyckte att det var svårt att definiera begreppet medan andra ansåg att allt vi gör i skolan är värdegrund. De var inte överens om begreppet betydelse men däremot var de överens om att begreppet är svårtolkat (Thornberg, 2008).

I enlighet med skollagen och skolans styrdokument står det klart att varje aktiv lärare har ett demokratiskt uppdrag att genomföra (Skolverket, 2018). Skolan har därav en stor påverkan på elevers attityder av demokratiska värderingar (Broman, 2009). Utifrån skolans styrdokument kan det demokratiska uppdraget tolkas som tre dimensioner. Den första dimensionen är att eleverna ska tillgas kunskaper om demokrati och dess beslutsformer detta eftersom de behöver bli insatta kring hur dessa beslutsformer fungerar (Skolverket, 2018).

Den andra handlar om att eleverna ska få möjligheten att utveckla färdigheter och förmågan att kunna delta och medverka i demokratiska processer. De ska få möjligheten att genom demokratin byta tankar och funderingar i olika demokratiska processer (Skolverket, 2018).

Den sista är en värdedimension, som enligt styrdokumentens grundläggande värden skall ge eleverna verktyg för att utveckla. Dessa värden är ”demokratiska värden” som vårt samhälle vilar på. Skolan skall därmed förmedla dessa värden på ett sådant sätt så ingen elev känner sig kränkt. Dessa värderingar kommer eleverna att ha nytta av i framtiden då de själva skall fungera i samhället (Skolverket, 2018).

3 FORSKNINGÖVERSIKT

Nedan presenteras tidigare forskning som gjort inom området demokrati och Samhällskunskaps undervisning kopplat till demokrati.

3.1 Samhällskunskap

Samhällskunskapen är idag ett av de fyra SO-ämnena där ett främjande arbete mot att forma barn till goda blivande samhällsmedborgare pågår. Vuxna ska fungera i ett samhälle som ständigt utvecklas och förändras. Vuxna som ska ha förståelse för andra människors egenvärde samtidigt som de egna intressena ska tas i beaktning. I skolverkets rapport ”Att förstå sin omvärld och sig själv” deltog lärare i en undersökning som tog upp frågan om vilka delar de tycker är viktigast att lyfta i samhällskunskapsundervisningen. Där framkom det att de demokratiska värderingarna och att ge elever en allmänutbildning väger tyngst. I en enkätstudie där elever deltagit framgick även där att faktorer som påverkar samhällsförändringar, människors levnadssätt i världen och frågor som handlar om ”rätt och orätt, gott och ont” var av största intresse. Vidare har det gjorts undersökningar om att eleverna tycker att samhällskunskapen lever upp till deras förväntningar. Där visade resultaten att eleverna tycker de får för lite undervisning om de bitarna de upplevde var viktigast (Skolverket, 2013).

I enlighet med undersökningen kring vilka delar av samhällskunskapen som lärarna ansågs väga tyngst var de demokratiska processer och politiska beslut av störst vikt. Studier som gjorts visar att svenska elever har goda kunskaper inom området. Det innebär att de har en stadig demokratisk grund att stå på som i sin tur underlättar för att vara delaktig i sitt eget lärande. Ytterligare har det undersökts om vilka påverkansfaktorer som är avgörande till varför svenska elever visar goda färdigheter inom området demokrati. Där har det visat att klassrumsmiljön är den viktigaste faktorn som bidrar till ett gott lärande. Ett klassrum som bjuder in till diskussion och har respekt för den enskildes tankar och värderingar gör elever mer vetande om demokratin. Där har läraren en avgörande roll genom sitt engagemang att uppmuntra till diskussioner (Skolverket, 2013).

Trots det pekar forskning som skolverkets rapport ”Delaktighet för lärandet” undersökt att elever inte är tillräckligt delaktiga i den undervisningen som bedrivs trots goda kunskaper i demokrati. Klassrummet har sedan urminnes tider dominerats av läraren, där läraren haft en auktoritär roll. En auktoritet som eleverna behövt foga sig efter. (Skolverket, 2015).

3.2 Påverkansfaktorer för elevinflytande

I rapporten "Initiativ och följsamhet i klassrummet" skriven av Moira Von Wright beskrivs att relationen mellan elev och lärare kan ses utifrån två perspektiv. Det ena är symmetriskt perspektiv där lärare och elev är jämlika i klassrummet medan det andra perspektivet är asymmetriskt vilket innebär att det läraren säger/bestämmer väger tyngst. Samverkan mellan lärare och elev har varit i asymmetri länge. Att vända de asymmetriska relationerna till symmetriska skulle kräva en mer jämlik arbetsgång i klassrummet mellan elev och lärare. Med tanke på lärarens profession och ansvar för undervisningen som bedrivs samt de kunskapskrav som ska uppnås kan det bli svårt menar Wright. Hon hävdar även att vuxna utanför skolans värld har ett större ansvar för barnet i stort och att det råder asymmetriska relationer även där (Wright, 2009).

Trots detta har en del undersökningar visat att trenden med asymmetriska relationer börjat vända och elever har fått ett större utrymme när det kommer till inflytande av undervisningen. Detta på grund av att lärarens pedagogiska profession har bidragit till att eleverna fått större talutrymme i klassrummet och på så vis fått större inflytande över undervisningen eftersom lärare lyssnar till elevens åsikt. Relationen mellan lärare och elev har dock inte vänt så mycket att de skulle kunna kallas för symmetriska relationer de är fortfarande asymmetriska. Kanske kommer aldrig lärarens och elevens position i klassrummet vara likvärdig med tanke på lärarens ansvar för elevens lärande (Wright, 2009).

Vidare anses det av lärare att eleverna inte är på en tillräcklig mognadsnivå för att vara fullt delaktiga i undervisningsbeslut. Det synsättet har inte bara varit från ett lärarperspektiv utan eleverna själva har ansett att de inte är tillräckligt mogna för att ta beslut kring undervisningens innehåll och form. Det har forskaren Jan Grannäs kommit fram till i sin studie (Skolverket, 2015). Även Anna Henriksson Persson som är forskare vid Karlstads universitet poängterar vikten att ge eleverna ett ökat ansvar och inflytande i undervisningen med stigande ålder (Henriksson Persson, 2018).

3.3 Skolans demokratiuppdrag

Lärare anser att deras demokratiuppdrag handlar hur de demokratiska processerna fungerar. Detta kan med fördel tränas i klassrummet. Där kan eleverna träna sin demokratiska förmåga genom att få möjligheter att vara med och påverka undervisningen genom olika val. Delaktigheten tränas med fördel i So-undervisningen under grupparbeten där arbetet ställer

krav på att eleverna kan diskutera och samarbeta på ett gott sätt, vilket tränar deras förmåga att se till varandras olikheter (Henriksson Persson, 2018).

Demokratiuppdraget har enligt Henriksson Perssons studie tolkas som två uppdrag. Det ena är kunskapsuppdraget och det andra fostansuppdraget. Kunskapsuppdraget är det uppdraget som lärarna anser vara viktigast. Därför att de menar att utan kunskaper kring exempelvis de demokratiska processerna är det omöjligt att bli en aktiv samhällsmedborgare som kan stå upp för sina rättigheter och skyldigheter (Henriksson Persson, 2018). Eleverna behöver ha förmågan att se till alla rättigheter och skyldigheter inte bara sina egna. De behöver utveckla ett demokratiskt synsätt i allt de gör (Fjellström, 2004).

Fostransuppdraget ligger lite i skymundan. Henriksson Persson diskuterar här lärarens kompetenser. Hon menar att de krävs goda kompetenser för att kunna verkställa dessa uppdragen på ett likvärdigt vis, sida vid sida (Henriksson Persson, 2018).

Kunskapsuppdraget som skall förverkligas genom transformering av läroplanen bör göras med ett klart syfte. Lärare bör planera sina lektioner i förväg eftersom förberedda lektioner har visat bättre effekter på lärandet jämfört med oplanerade lektioner. Det medför att lärare oftast har planerat sina lektioner i förväg. Genom ett sådant arbetssätt upplever elever att det är svårt att få inflytande på lektionernas ämnesstoff, däremot tycks eleverna känna sig mer delaktiga i det som bestäms i klassrummet. Det kan vara allt ifrån vem man kan tänkas jobba tillsammans med eller vilken bänkbok man vill läsa. Metoder som Bergström och Holm använt under deras studie är intervjuer samt observationer för att se hur elevinflytandet ser ut i praktiken (Bergström & Holm, 2005).

Intervjuerna som gjorts med elever har fokus legat på hur eleverna skulle kunna bli mer delaktiga i sitt lärande framkom det olika synsätt. Det fanns elever som inte kände behovet av att ha inflytande över ämnesstoffet utan menade på att det var lärarens uppgift, eftersom de själva saknade både erfarenhet och kompetens för en sådan uppgift (Bergström & Holm, 2005). Detta synsätt hade även lärare i den studie som gjorts av skolverket som nämnts tidigare. Om både lärare och elever har liknande synsätt på hur undervisningen skall bedrivas minskar chanserna till förändring (Skolverket, 2015). Vidare fanns det elever som tyckte precis tvärtom och gärna ville ha större inflytande över stoffet och menade att läraren skulle samplanera med dem. Läraren skulle då skapa en grundplanering som sedan skulle byggas på tillsammans med eleverna (Bergström & Holm, 2005).

3.4 Demokrati

Vilgot Oscarsson menar att det inte råder några tvivel om att svenska medborgare generellt sett vill ha ett demokratiskt samhälle, däremot kan det ifrågasättas vilket typ av demokrati och demokratiska värderingar som är av störst vikt för att nå ett fungerade demokratiskt samhälle (Oscarsson, 2003).

Oscarsson nämns tre typer av demokrati som tillsammans bygger en stadig demokratisk grund, han menar på att de måste finnas med alla tre och att de inte skulle inte fungera var för sig. Den första och möjligtvis den viktigaste är valdemokrati, som är en representativ demokrati. Den här typen av demokrati handlar om människors möjligheter att påverka samhället i tillexempel val till riksdagen. För att kunna göra det måste människorna ha kunskap om demokrati. Den här kunskapsprocessen börjar i skolan där elever får lära sig exempelvis hur olika politiska processer går till. Den andra är deltagardemokratin där det handlar om att vara en aktiv medborgare. I skolans värld handlar deltagardemokratin om elevers möjligheter att påverka undervisningen. Elever har rätt till att ha elevinflytande och att vara aktiva under sin utbildning. Sist är deliberativ demokrati som betyder även den att medborgare ska vara aktiva men att de ska vara aktiva i ”intellektuella samtal”. I skolan tränas eleverna till att samtala och argumentera för olika påstående och åsikter (Oscarsson, 2003).

Oscarsson har gjort en studie om elevers attityder gentemot allas lika värde. I studien fick eleverna ta ställning till olika påstående, där de fick svara ja om de höll med respektive nej om de inte höll med. Det fanns även ett tredje alternativ som var ”vet ej”. Här lyfts två av de sju påståenden som var med i undersökningen. Det första var om de borde vara ”dödsstraff för mord” där svarade 29 % ja. Det andra är om det ska vara tillåter med ”homosexuella lärare i skolan” där framkom det att 31 % av eleverna inte tyckte det var lämpligt (Vilgot, 2003).

Av resultatet framgick det att skolans värdegrundsarbete inte riktigt har nått fram till alla elever. Om det beror på att skolan brister i sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag eller inte framgår ej. Elever samlar även på sig värderingar från samhället. Alla vuxna påverkar barns värderingar och det är långt ifrån alla vuxna i samhället som har goda demokratiska värderingar. Elevernas inställning till demokratiska värderingar och tolerans mot allas lika värde behöver bli bättre. Genom goda demokratiska kunskaper och elevernas möjligheter till inflytande över undervisningen skulle förståelsen för andra människor öka (Oscarsson, 2003, s.60). Studien mätte även hur eleverna tillägnat sig demokratiska kunskaper. Resultat visade att eleverna hade en del grundläggande demokratiska färdigheter och att de var intresserade av

samhällsfrågor. Däremot saknade de kunskaper kring hur den representativa demokratin fungerar trots att de fått undervisning om det sex månader innan de medverkade i studien (Oscarsson, 2003).

I Bromans avhandling från 2009 görs en studie där han undersöker hur eleverna på gymnasiet förhåller sig till demokrati utifrån den undervisning som ges. Han tittar på undervisningens innehåll och hur den påverkar elevernas sätt att förhålla sig till demokrati (Broman, 2009).

Grundläggande värderingar är något som skapas i samhället. Dessa värderingar byggs upp genom att en majoritet av befolkningen är överens över att något ska vara på ett visst sätt. Det kan exempelvis vara hur vårt samhälle ser på barnaga. Idag är en majoritet överens om att barnaga inte är okej. Den här typen av värdering har dock varit en process med tanke på att barnaga varit okej i Sverige (Broman, 2009).

3.5 Demokrati i förskolan

Social delaktighet handlar om hur vi människor knyter an till varandra. Alla är vi egna individer som skall fungera i kollektiva sammanhang. Vi bör inte bara fungera utan vi skall också känna tillhörighet. En tillhörighet i skolans miljö kan bestå av kamratskap som utifrån bägge parter anses respektabel. Det kan även vara känslan av att tillhöra en grupp. I grupper skapas oftast speciella sociala normer som alla bör följa för att bli accepterade och därmed ingå i gemenskapen (Melin, 2013).

Redan på förskolan börjar barn knyta sociala kontakter och ingå i gemensamma aktiviteter med andra barn. I förskolans läroplan signaleras demokratiuppdraget som ett av de viktigaste uppdragen att genomföra. Katarina Ribaeus har studerat hur demokratiuppdraget tolkas och transformeras från förskolans läroplan till olika vardagsaktiviteter. Hon har observerat hur förskolelärarna både agerar och ger uttryck i demokratiska situationer (Ribaeus, 2014).

Hon beskriver att på en vanlig dag på förskolan har barnen rätt till fri lek. Den fria leken bör barnen ha rätt till att bestämma själva vad de vill göra. Alltså borde barns inflytande över leken vara relativt stor. Under studien visade de sig att den fria leken var till viss del styrd av förskolelärarna. Barnen hade ramar att förhålla sig till så som ordningsregler, vart de fick lov att vara samt vilka leksaker som var tillgängliga. När den fria leken var utomhus märktes dock att inflytandet ökade eftersom barnen här fick större lekutrymme men även ökat utrymme för lek utan tillsyn eftersom det är omöjligt för förskolelärarna att se allt som händer i utemiljön (Ribaeus, 2014).

Under diskussioner där förskolelärarna lyfter demokratiuppdraget framkommer det att inflytande över sitt lärande väger tyngst. De poängterar betydelsen av att barnen behöver stöd av förskolelärarna för att få inflytande. Det betyder således att förskolelärarna behöver lyssna och ta till sig det barnen säger men också förmågan att ge barnen ”demokratiska verktyg” (Ribaeus, 2014). Vidare diskuteras möjligheter och hinder med barns inflytande. Här förekommer oftast diskussioner kring de hinder som finns medan möjligheterna kommer lite i skymundan. Detta är en variabel som påverkar barns inflytande. Förskolelärarna är väl medvetna om att barnen ska få inflytande över verksamheten men de saknas en plan för hur detta ska bli bättre. Ett återkommande hinder med barns inflytande över förskolans verksamheten men även skolans tycks vara barnens mognad. En mognad som förskolelärare och lärare inte tycker barnen har uppnått för att ta vissa beslut på egen hand (Ribaeus, 2014). Detta styrks även av barnkonventionen i kapitel 12 där det beskrivs att barnets åsikt skall tas med i beaktning av alla beslut kring barnet, men med hänsyn till barnets ålder (UNICEF, 2011).

4 TEORI

Nedan presenteras två teorier som har koppling till min studie på olika vis. Den första teorin är en läroplansteori som handlar om hur läroplanen kan tolkas och vad som är av störst vikt. Den andra teorin är Biestas som handlar om hur lärare undervisar kring demokrati men även hur eleverna tar emot undervisningen. Utifrån Biestas teori har Ribaeus skapat ett analysverktyg som hon använde till sin egen observationsstudie.

4.1 Läroplansteori

Vårt samhälle är i ständig förändring, en förändringsprocess som hela tiden pågår. Denna process påverkas av oss människor och tar avstamp i hur vi agerar och hur vi uppfattar vårt samhälle och dess värderingar. Skolan är inte oberörd utan snarare tvärtom. Undervisningen och dess innehåll har under decennier varit i ständiga utvecklings processer och är fortfarande (Linde, 2012). En läroplansteori kan vara hur läroplanen tolkas och transformeras till undervisning. Att transformera läroplanen till undervisning ställer krav på lärarens tolkning av hur undervisningsstoffet skall framföras till eleverna (Lundgren, 2014).

Det finns olika läroplansteorier och de delas oftast upp i olika läroplanskoder. En läroplanskod är demokratisk läroplanskod. Där alla offentliga skolor ingår. Skolor som skall lära ut viktiga mänskliga värden, kunskaper om demokrati men även förmågan att kunna delta i det demokratiska samhället (Linde, 2012).

Skolan ska spegla det samhälle vi lever i. I vårt svenska samhälle fostras barnen från två håll. Det första är fostring från sin primärgrupp vilket innebär fostran av sina vårdnadshavare. Det andra är från skolan (Lundgren, 2014). I skolans uppdrag ingår det ett fostransuppdrag och ett demokratiuppdrag som bland annat bygger på att förmedla värden (Skolverket, 2018). Alla barn fyller alltså sin ”värdeyggsäck” från minst två håll.

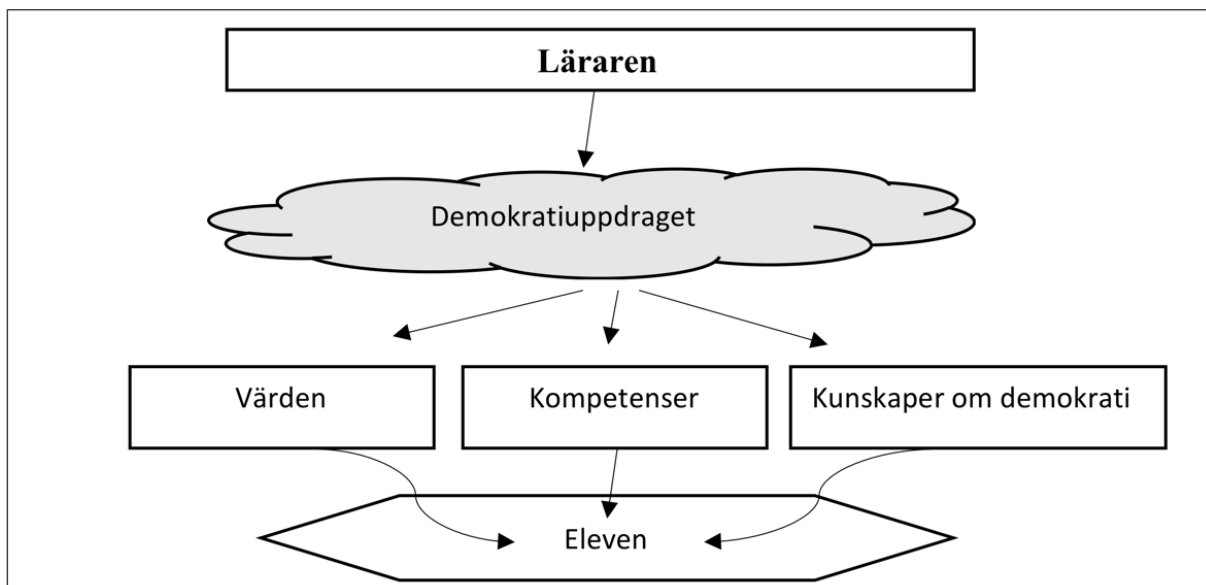
I all undervisning ligger det en ”gömd fråga”, den handlar om vilket kunskapsinnehåll som är värt att veta något om (Lundgren, 2014). Den frågan behöver staten som skapar läroplanen ha klart för sig. Sedan påverkas även lärarens tolkning och transformering av läroplanen. När läraren transformerar de innehåll som läroplanen har sker här en viss tolkning av urvalet. Eleverna har också en roll i transformeringen eftersom de fångar upp undervisningen som ges på olika sätt (Linde, 2012).

Undervisar en lärare tillexempel om demokrati i samhällskunskapen lär sig inte bara eleverna om demokrati utan de lär sig även genom demokratin eftersom de fångar upp demokratiska värden i inlärningsaktiviteterna. Genom att eleverna fångar upp värden får de även öva sin förmåga kring vad som är värt att veta just om demokratins värden (Lundgren, 2014).

I läroplanens andra kapitel skrivs övergripande mål och riktlinjer för skolans utvecklingsarbete fram. Där finns tre aspekter som är särskilt intressanta för studiens analys. Den första aspekten är normer och värden som bland annat handlar om att förstå samhällets demokratiska värderingar. Värderingar som läraren ska överföra till eleverna. Den andra aspekten är kunskaper om demokrati och demokratiska processer och den sista är demokratiska kompetenser (Skolverket, 2018).

Med tanke på att dessa aspekter ska finnas med i all undervisning i alla vardagliga situationer har därför ett analysverktyg skapats som utgår ifrån dessa aspekter ur läroplanen.

Fokus ligger på hur läraren tolka sitt demokrati- och värdegrundsuppdrag och hur detta syns i samhällskunskapsundervisningen. Analysen kommer göras utifrån tre demokratiska aspekter som enligt de övergripande målen i läroplan ska integreras i undervisningen. Den första aspekten är värden, den andra är demokratiska kompetenser och den tredje är kunskaper om demokrati.

Bilden ovan symboliserar lärares möjligheter att tolka och omsätta sitt demokratiuppdrag utifrån mitt analysverktyg.

4.2 Biesta teori och Analysverktyg

Eleverna ska genom skolan få en demokratisk grund att stå på (Skolverket, 2018). Detta menar Biesta att de kan få på tre olika sätt. Det första är att skolan ger eleverna kunskaper om demokrati och dess betydelse för samhället medan det andra är att de ska få demokratiska verktyg som kommer att hjälpa dem att själva kunna utveckla förmågan att agera demokrater. Det sista sättet handlar om att fånga demokratin i vardagen även om det inte finns med i den tänkta planeringen. Hon menar att lärare alltid ska vara förberedda på att undervisa om demokrati även vid spontana tillfällen (Ribaeus, 2014).

Begreppen inflytande och delaktig kan betyda hur stor plats och över vad eleverna får inflytande eller vara delaktiga i den dagliga undervisningen. Alltså vad har eleverna inflytande över i undervisningen? Är det undervisningens innehåll? Eller handlar det om undervisningens form och hur eleverna ska visa sina kunskaper? Begreppen kan vara svåra att tolka och kan ha varierad innebörd beroende på vem som tolkar begreppen och i vilket sammanhang begreppen använts. Begreppen kan i vissa fall ses som synonymer medan en del menar att begreppen har olika betydelse. Inflytande kan tolkas som möjligheten att påverka sitt lärande medan delaktighet kan ses som möjligheten att delta i det som redan är bestämt (Ribaeus, 2014). Nigel Thomas har tolkat begreppet delaktighet utifrån att de används i skolans miljö. Han ser begreppet från två perspektiv. Det ena perspektivet handlar om elevernas möjligheter att påverka undervisningen medan det andra perspektivet handlar om att förstå samhället och dess demokratiska processer. Han poängterar även att det kan vara svårt att skilja dessa perspektiv åt eftersom de ofta korsar varandra i skolans värld (Skolverket, 2015). Lärarna behöver ha en god förståelse för begreppen och hur de ska arbeta med just delaktighet och inflytande i undervisningen. Lärarens intresse för elevernas möjligheter till att vara delaktiga i undervisningen bör vara högt. Detta eftersom deras intresse påverkar hur mycket inflytande och delaktighet eleverna faktiskt får möjligheten till. De sociala aspekterna för situationen har också en betydande roll på så vis att ju bättre kommunikation elev och lärare har desto lättare blir det för läraren att faktiskt veta vad eleven vill och kan påverka (Ribaeus, 2014).

Att ge eleverna kunskaper om demokratin och dess processer kallar Biesta för utbildning ”om och för” demokrati, medan delaktigheten av undervisningens planering kallar Biesta för undervisning ”genom” demokrati, där även lärarnas sätt att handla i olika situationer får en avgörande roll för hur eleven sedan tar beslut. Det sistnämnda sättet som handlar om spontan

undervisning om demokrati och detta kallar Biesta för ”här och nu” undervisning. Och kanske är det just det sist nämnda sättet som lärare i dagens klassrum behöver ta tillvara mer på? (Ribaeus, 2014).

Biesta har en tanke kring hur lärare syn på elevers egna ”jag” gestaltar hur den demokratiska undervisningen utfaller sig. Då menar han hur det förhåller sig till ”om och för”, ”genom” och ”hur och nu” demokrati (Ribaeus, 2014).

”Barnet som individualistiskt subjekt”

- Den här typen av syn på barnet tycker Biesta hör ihop med demokrati ”om och för” men även ”här och nu” demokratin. Ett barn som individualist är en stark individ som kan och vill stå på egna ben. Detta barn har en spinnande drivkraft framåt och låter sig inte påverkas av andra människor eller faktorer.

”Barnet som socialt subjekt”

- Den här typen av syn på barnet kan ses ihop med ”genom” demokratin. Barnet som socialt subjekt fungerar och utvecklas ihop med andra. Genom att utvecklas tillsammans förstärks även den egna personen. Men förmågan att våga uttrycka sin röst i sociala sammanhang och delta i de processer som finns utvecklas personen sin demokratiska förmåga.

”Barnet som politiskt subjekt”

- Barnet ur den här typen av synsätt har med deltagandet och medverkan i de politiska och demokratiska situationer barnet hamnar i. I dessa situationer har barnen inte ensam rätt utan påverkas även av hur andra människor väljer att göra i den situationen som uppstår.

(Ribaeus, 2014)

Inför sitt arbete med observationer av barns demokratiska deltagande i vardagen kände Ribaeus en avsaknad av analysverktyg. Därför valde hon att skapa en egen modell. Detta är en modell som kommit till utifrån bland annat Biestas teori men även utifrån de resultat som hon kommit fram till under hennes arbete med sin avhandling (Ribaeus, 2014).

Demokratihändelser är ett begrepp som Ribaeus tagit fram i samband med hennes analysmodell. Hon definierar begreppet som ett samlingsbegrepp för de demokratiska

processer som händer i vardagen (Ribaeus, 2014). I studien kommer det användas begreppet i samband med analysen.

Modellen utgår ifrån det som händer i vardagen och hur barnet, samt den vuxna agerar. Ribaeus använder de olika perspektiv på barn som nämnts ovan, individualistisk, social och politisk. Utifrån dess perspektiv kan hon avgöra hur barnet agerar i olika demokratiska processer. Hon har även valt att lägga till ett eget perspektiv som täcker in pedagogens påverkan i demokratiska vardagssituationer dessa har hon valt att kalla för ”formella händelser” när hon använder analysverktyget. Tydligare beskrivning av begreppen kommer nedan:

Formella demokratihändelser: Dessa händelser initieras av lärarna och är planerade aktiviteter som kan vara undervisning om demokrati och demokratisk fostran. Lärarna handlar och agerar och eleverna är ”objekt” för undervisning.

Politiska demokratihändelser: Utgår från eleverna och initieras inte av lärarna. Den här typen av händelser handlar om sådant som berör eleverna ”här och nu”. Detta handlande bemöter lärarna som sedan fattar det avgörande beslutet. Lärarna har den övergripande maktpositionen.

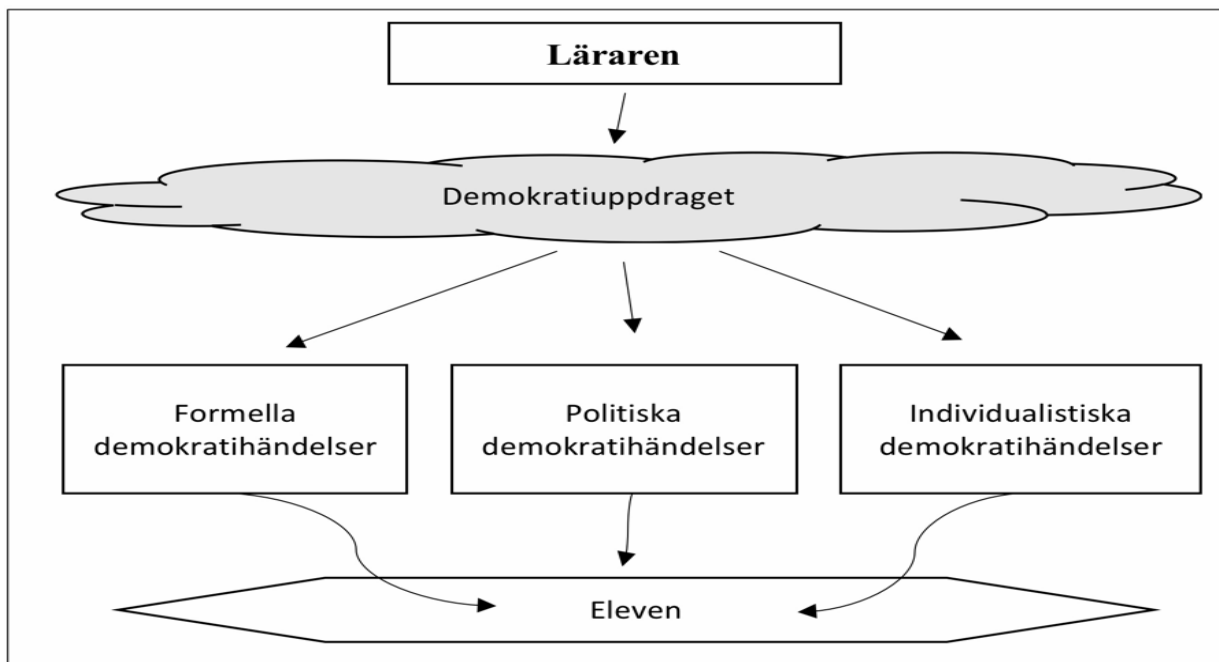
Individualistiska demokratihändelser: Situationer där individuella elever får möjligheten att ta egna initiativ. Den enskilde eleven får ge uttryck för individuellt handlande där de får möjlighet att fatta egna beslut.

Sociala demokratihändelser: Händelser där den sociala omgivningen är av stor betydelse. Här påverkas barnens beslut av de andra som medverkar i just den händelsen.

(Ribaeus, 2014)

Ribaeus modell är till för att analysera det som sker i nuet, genom observationer. Jag tänker att jag kan finna inspiration från hennes modell till min intervjuanalys. Detta kommer ske på så vis att jag analyserar hur lärarna beskriver att de *omsätter* sitt demokratiuppdrag i praktiken. Vilket svarar på min andra forsknings fråga ” Hur jobbar samhällskunskapslärare på mellanstadiet med elevinflytande i undervisningen?”.

Jag tänker använda mig av tre av de perspektiv på demokratihändelser som Ribaeus beskriver. Det är de formella, politiska och de individualistiska demokratihändelserna. Nedan har jag skapat en bild som får symbolisera hur mitt ena analysverktyg kommer användas.

Bilden visar hur läraren omsätter sitt demokratiuppdrag. Läraren gör sin tolkning av det uppdrag hen är avsedd att göra. Sedan kan detta uppdrag te sig i (3) olika perspektiv beroende på hur det omsätts i praktiken. De formella demokratihändelserna som nämnts tidigare initieras av läraren och mottages av eleven/eleverna. De politiska demokratihändelserna kommer initiativet ifrån eleven men som sedan ligger i lärarens hand att avgöra om de kan omsättas i undervisningen. De individualistiska demokratihändelserna är där eleven initierar vad som ska göras och har även möjligheten att fatta sina egna beslut kring undervisningen (Ribaeus, 2014).

5 METOD

I detta kapitel kommer urvalet presenteras därefter val av metod. Kapitlet behandlar även de forskningsetiska aspekterna, som studien har tagit hänsyn till. Avslutningsvis diskuteras de tre begreppen reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

5.1 Urval

Inför urvalet av vilka som skulle delta i min intervju fick vissa avgränsningar tas i beaktning. Eftersom studien tar avstamp i hur samhällskunskapslärare på mellanstadiet arbetar med demokrati och inflytandet i samhällkunskapsundervisningen, så fick intervjudeltagarna bli just SO-lärare på mellanstadiet.

Innan intervjufrågningar skickades ut gick tankarna till hur många deltagare som skulle var tillräckligt för den här typen av studie. I litteraturen som beskrev intervju som metod framgick det inte hur stort/litet antal deltagare som var rimligt. Här saknades någon form av riktlinje att förhålla sig till. Det enda som framgick i litteraturen var att det skulle vara ett hanterbart antal, där det möjliggör att analysera och göra en tolkning av de insamlade empirin (Dalen, 2015). Förfrågningar till möjliga deltagare till intervjun mailades till sju slumpmässigt utvalda rektorer. I mejlen frågades till om de kunde vidarebefordra mejlet till skolans samhällskunskapslärare på mellanstadiet. Det visade sig att skolorna var hårt arbetsbelastade och flertalet lärare inte kunde finna tid för att ställa upp på någon intervju. Tillslut ställde fyra lärare upp på att bli intervjuade. Därför blev det fyra deltagare i den här intervjustudie.

5.2 Val av metod

Till studien valdes intervju som metod eftersom tanken är att samla in ett beskrivande empiri. Den här typen av metod lämpar sig när man vill ha olika synvinklar från människor och deras erfarenheter. Som intervjuare gäller det att lämna det egna tyckandet åt sidan för att bara låta den som blir intervjuad ge sina åsikter (Dalen, 2015).

Intervjun är en kvalitativ metod som bygger på människors erfarenheter och upplevelser. Metoden är analyserbar och mer djupgående jämfört med kvantitativa undersökningar som ger en ytligt empiri. Detta eftersom metoden ger utrymme för reflektion (Justesen & Mik-Meyer, 2011).

Det finns olika typer av intervjuer som passar olika bra beroende på intervjuens syfte. Vissa intervjuer är spontana medan andra är strukturerade. En strukturerad intervju bör skapas så opponenten har ett schema att förhålla sig till. Först bör information kring intervjuens tillvägagångssätt förmedlas till respondenten. Det kan till exempel vara information om att intervjun spelas in eller om opponenten kommer anteckna under tiden. Sedan är det bra att tala om hur många frågor som skall ställas. De finns inte plats för att gå ifrån schemat under en strukturerad intervju (Bryman, 2011).

Dessa intervjuer kommer vara av typen semistrukturerad intervju och har vissa spontana inslag. Eftersom den semistrukturerad intervju skall nå upp till syftet och problemformuleringen i studien har jag konstruerat en form av intervjuguide som är en form av frågeschema (Dalen, 2015). I detta skapades tematiska huvudfrågor som kommer att fungera som basen till intervjuerna. Dessa frågor kommer alla som blir intervjuade få svara på, men utefter de svar som ges kommer eventuella följdfrågor ställas som förstärker det som sagts. I den här typen av intervju avsätts både tid och utrymme för eventuella sidospår som dyker upp, men som har en relevans för den här studie (Justesen & Mik-Meyer, 2011). Vilket är bra eftersom lärarna ges utrymme för att resonera och beskriva sin uppfattning av.

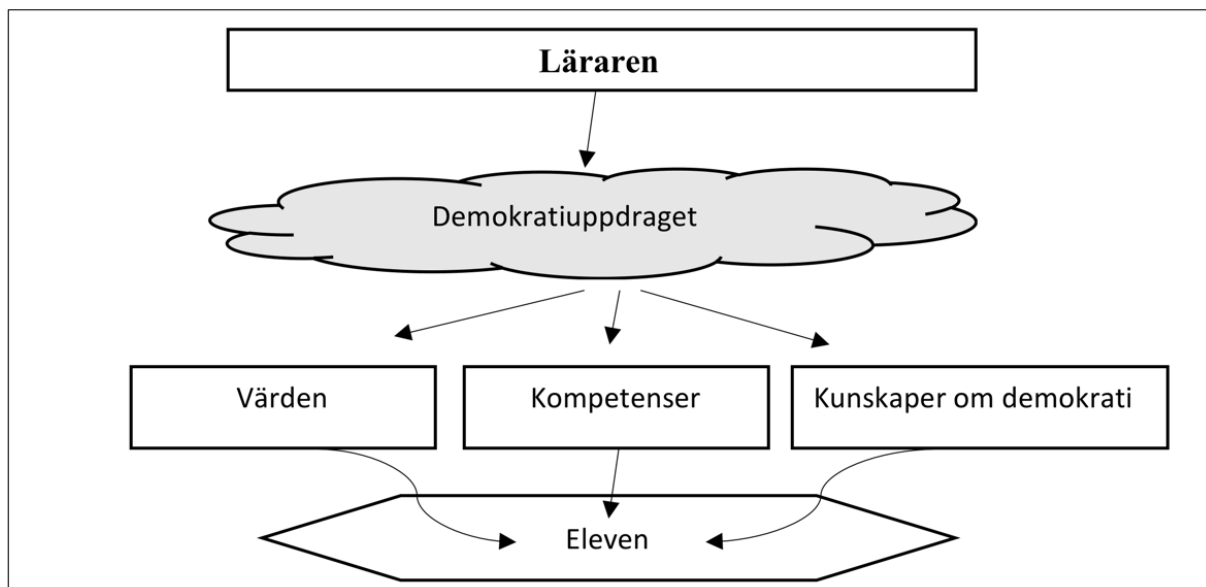
5.3 Kodning

När alla intervjuer var färdiga och transkriberade började, sorterades viktig information ut. Detta gjordes på så vis att allt transkriberat material skrevs ut för att på ett enkelt vis skulle ha god överblick över den insamlade empirin. Efter det började färgkodningen av empirin. Genom att färgkoda empirin blir det tydligare vilket empiri som hör ihop med varandra och även vilket empiri som skiljer sig åt (Dimenäs, 2012).

Empirin färgkodades med hjälp av två analysmodeller, som beskrivs i teorikapitlet.

I enlighet med den första analysmodell letades det efter empiri som kunde kopplas till de tre aspekter av demokratiuppdraget:

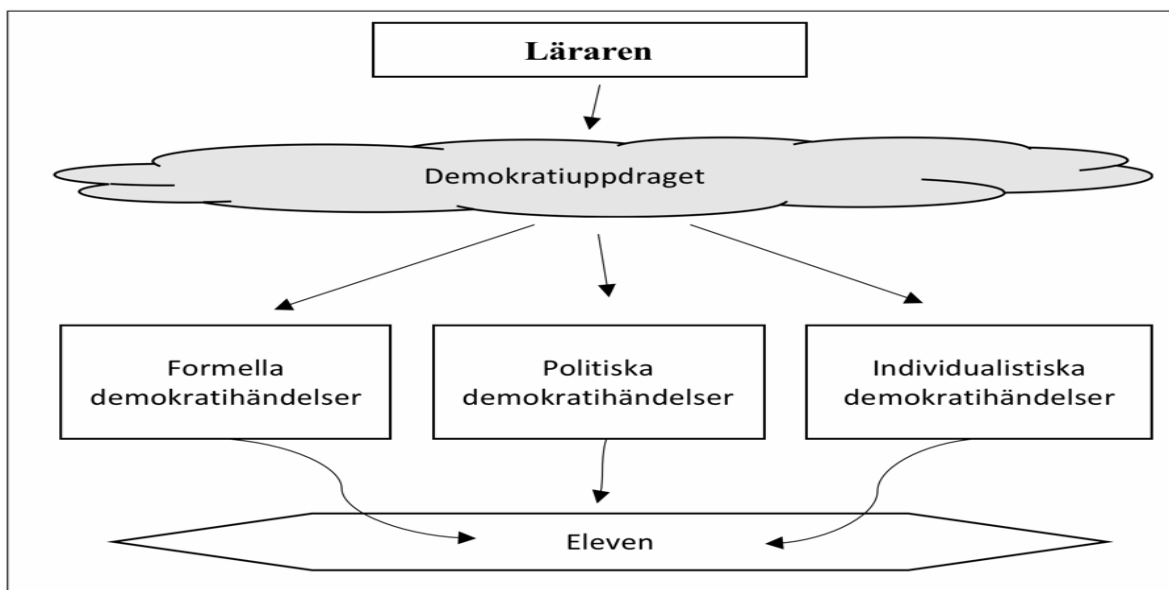
- Demokratiska värderingar
- Demokratiska kompetenser
- Kunskaper om demokrati

I enlighet med analysmodell två som tagit inspiration ifrån Ribaeus analysmodell letades det efter följande:

- Formella demokratihändelser
- Politiska demokratihändelser
- Individualistiska demokratihändelser

(Ribaeus, 2014)

5.4 Forskningsetik

Enligt etiklagen 2003:460 skall 5 krav följas när det gäller människor som blir en del av ett forskningsmaterial.

1. Samtyckeskrav

Detta krav innebär att deltagaren ska ha godkänt att delta i det forskningsområde som personen skall ingå i. Personen har även rätt att avbryta deltagandet när som helt utan att någon förklaring till avhoppet. Det får aldrig förekomma påtryckningar av forskaren att föröka övertala en deltagare att fortsätta.

2. Informationskrav

Här skall deltagaren få information om vem som utför undersökningen och rätt till att veta på vilka grunder hen ska delta. Deltagaren ska få information kring forskningens

syfte och dess plan. Deltagaren har även rätt till att veta om det finns risker med att delta i undersökningen och även vilka metod som kommer tillämpas.

3. Konfidentialitetkrav

All insamlad data, muntlig eller skriftlig skall förvaras på ett sådant vis så det är omöjligt för någon annan att komma åt dessa uppgifter. Uppgifterna ska även vara omöjliga att identifiera även för en närstående. Detta krav är speciellt viktigt vid kvalitativa intervjuer.

4. Barnskyddskrav

Om barn under 18 år skall delta i någon form av forskningsundersökning ska föräldrar vara underrättade. De ska ge ett samtycke om att barnen får delta.

5. Hänsyn mot utsatta och särskilt svara grupper

Här ska personuppgifter och insamlat material behandlat med särskilt försiktighet. Detta eftersom dessa personer kan ha ett speciellt avvikande beteende som gör att de kan identifieras lättare.

(Dalen, 2015)

Med tanke på dessa krav har kraven 1-3 tagits i särskilt beaktande för intervjuerna eftersom dessa kommer att röra min studie.

Alla individer som skall delta i den här studien kommer därför att informeras kring hur dess utlämnade uppgifter kommer hanteras. De kommer givetvis hanteras med försiktighet. Vidare skall deltagarna vara väl informerade om att deltagandet är helt frivilligt. Det kommer heller aldrig förekomma någon övertalning att fortsätta vid eventuellt avbrott. Uppgifterna som blir insamlade ska vara avidentifierade så inte någon kan ana vilka som deltagit i undersökningen. Det ska inte gå att spåra dessa uppgifter på något vis inte ens en närstående skall kunna förstå vem det är (Stensmo, 2002). Därför transkriberades de inspelade intervjuerna snarast efter intervjutillfället, som därefter raderades. I det transkriberade materialet anges inget som kan koppla empirin till den person som deltagit.

5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet mäter hur precis trovärdigheten är på det insamlade empirin. Allt som studeras skall göras grundligt och lämna det slumpmässiga utanför. Validitet eller giltighet som de betyder mäter relevansen i den tänkta undersökningen. I hur hög utsträckning mäter undersökningen det som de var tänkt? (Stensmo, 2002).

I en studie vill forskaren att reliabiliteten ska vara hög och pålitlig. Det är således inte en enkel uppgift att uppnå (Berntson, Bernhard-Ottel, Hellgren, Näsvall & Sverke, 2016).

Genom att skapa tydliga frågeställningar från ett genomtänkt syfte ger det en tydligare bild av det som undersöks (Dimenäs, 2012). Just av den anledningen skapades frågor utifrån studiens syfte och dess frågeställningar för att nå upp till en högre trovärdighet.

Innan intervjuerna genomförs kan det vara bra att göra en ”förstudie”. Detta är bra att göra eftersom det är vanligt att stöta på problem i sina metodundersökningar. Efter en förstudie kan problem korrigeras innan de faktiska intervjuerna ska genomföras (Dimenäs, 2012). Det gjorde en testintervju av just detta syfte dock saknade testpersonen lärarlegitimation, men var aktiv inom skolans verksamhet. Efter testintervjun korrigerades frågorna något eftersom vissa frågor var snävt formulerade och behövdes ges större utrymme för resonemang.

Frågorna kontrollerade även av en handledare på universitetet. Vilket är bra eftersom om en ”vetenskapligt skolad” person går igenom frågorna till intervjun stärka giltigheten och därmed validiteten. Att arbeta på så vis ger det en högre tillförlighet och även en bra reliabilitet (Dimenäs, 2012).

Det finns fler sätt att höja undersökningens reliabilitet på. Vid kvalitativa intervjuer ökar reliabiliteten genom att intervjuerna blir inspelade. Därför valdes det att just spela in intervjuerna så att ingen empiri skulle falla bort. Fördelen med att spela in intervjuer istället för att enbart anteckna är att materialet kan gås igenom grundligt flera gånger. Det inspelade materialet kan också transkriberas. Det blir ett sätt att undvika att göra feltolkningar av empirin. Det är lättare att få en överblick över hur intervjun gått till och även se om respondenten blivit påverkad av någon som intervjuaren har sagt. Vilket kan leda till ett missvisande resultat (Dimenäs, 2007).

Det kan diskuteras vilka vetenskapliga studier som kan frambringa generaliserbar kunskap. Generaliserbar kunskap är kunskap som kan förklara ett samband mellan händelser. Denna kunskap skall också kunna omsättas i andra sammanhang, av annan karaktär (Stensmo, 2002).

Den här studien är kvalitativ och kan inte generaliseras. Därför att det insamlade empirin har gett uttryck för personliga erfarenheter. Personliga erfarenheter som är av högt intresse för den här studien, men saknar vikten av att kunna generaliseras (Dimenäs, 2007).

6 RESULTAT OCH ANALYS

De intervjuer som genomförts i studien ligger till grund för den här delen. I detta kapitlet inleds det med en presentation av de lärare som deltagit i intervjuerna. Lärarna som deltagit välj att kallas för "lärare A", "lärare B" och så vidare för att kunna stärka deras rätt till anonymitet. Vidare kommer kapitlet innehålla en redogörelse av det insamlade empiri och teoretisk analys av empiri.

6.1 Presentation av informanter

Alla lärare som deltagit är behöriga lärare med legitimation i So-ämnena.

Lärare A

Lärare A har under fyra år arbetat som verksam lärare i årskurserna 4-6. Hen har undervisat i flertalet ämnen, däribland samhällskunskap. Under intervjutillfället arbetade hen i en årskurs 4 på landsbygden.

Lärare B

Lärare B har arbetat som verksam grundskolelärare i trettiofem år. Hen har undervisat mestadels i svenska och de samhällsorienterade ämnena. När intervjun genomfördes arbetade hen i en skola i ett storstadsområde i årskurserna 4,6 och 9.

Lärare C

Lärare C har arbetat som verksam lärare under tjugo år. Hen har då undervisat i årskurserna 4-6 i flertalet ämnen. När intervjun genomfördes arbetade hen i en kombinerad 4-5-6:a på landsbygden.

Lärare D

Lärare D har arbetat som lärare under 3 år. Hen undervisar på mellanstadiet i en landsbygdsskola.

6.2 Genomförandet av intervjuerna

Alla intervjuer genomfördes i april 2019. Deltagarna som frivilligt fick välja om de ville medverka i intervjun de fick även möjligheten att ange vilken dag, tid samt datum de hade möjlighet att genomföra intervjun. Allas önskemål tillgodoseddes.

Innan intervjuerna började fick deltagarna information kring deras deltagande och anonymitet. Intervjuerna spelades in med ljudupptagning. Denna ljudupptagning transkriberades direkt efter intervjun alternativt dagen efter.

Intervjun bestod av tio fasta frågor som de intervjuade fick svara på. Se nedan.

Bakgrund:

- Hur länge har du arbetet som lärare?
- I vilka ämnen har du undervisat? Är du behörig i dessa ämnen?

Tema demokratiuppdrag:

- Vad anser du att demokrati är?
- Hur ser du på ditt demokratiuppdrag?

Tema elevinflytande:

- Hur jobbar du med demokrati i klassrummet?
- Vad innebär elevinflytande för dig?
- Har eleverna i din klass möjligheten att påverka sin samhällskunskapsundervisning? (Om ja, på vilket sätt? Innehåll, form, material m.m.)
- Kan du berätta om en typisk situation där elevinflytande förekommit?
- Vilka möjligheter ser du med elevinflytande?
- Vilka hinder ser du med elevinflytande?
- Diskuterar ni i arbetslaget hur ni kan jobba med elevinflytande?
- Har du någon gång frågat eleverna om de känner att de har tillräckligt inflytande över undervisningen?

I mellan frågorna förekom det andra frågor. Det var frågor som förstärkte eller tydliggjorde det som redan hade sagts. Dessa frågor blev aldrig desamma under intervjuerna utan fick anpassas efter de svar som gavs.

6.3 Resultat

Studien har utgått från arbetets syftet och frågeställningarna och frågorna till intervjuerna har därför varit väl förankrade till studiens syfte. Den empiri som samlats in under dessa intervjuer kommer presenteras enligt följande:

- **Demokratiuppdraget** som svarar på första frågeställningen: Hur tolkar samhällskunskapsläraren sitt demokratiuppdrag?
- **Elevinflytande** som svarar på min andra fråga: Hur jobbar samhällskunskapslärare på mellanstadiet med elevinflytande i undervisningen?

I resultatdelen kommer empirin redogöras med delar från intervjuerna i form av citat. Utifrån det kommer det göras en analys av empirin utifrån mina två analysmodeller.

6.3.1 Demokratiuppdraget

Resultat

Begreppet ”demokrati” kan spontant anses ha en given innebörd men när det reflekteras kring begreppet märks det en viss oklarhet. Begreppet är komplext med flertalet tolkningar beroende på sammanhang och situation. Nedan beskriver lärare A hur hen ser på begreppet ”demokrati” och dess innebörd. Hen ser begreppet som en del av de värderingar som vi människor bär med oss från samhället. Hen nämner även att demokrati handlar om rätten till sin egen åsikt och att bli hörd.

Lärare A: Jag anser att demokrati är ett samlingsbegrepp av demokratiska värderingar som vi vill att alla ska ha. Man kanske inte har de men jag tänker att vi vill sträva mot att ha ett demokratiskt samhälle mot ett demokratiskt Sverige där alla får tala och ha sin egen åsikt.

Nedan beskriver lärare B att demokrati främst handlar om människors rätt till ”fria val”, men att det är ett begrepp med flera vägar. Rätten att tro, tycka och att göra de man känner är rätt. Detta utan att på något sätt skada en medmänniska. Det kan tolkas som lärare B anser att demokrati är kopplat till vår svenska lag, vilket är precis vad lärare D anser.

Lärare B: Demokrati är ett komplext begrepp med flertalet underkategorier, men i grund och botten handlar de om människors fria val. Dessa val har stöd i våra

grundskyddande rättigheter så som åsiktsfrihet, tryckfrihet, trosfrihet, föreningsfrihet. Och liknande.

Lärare D: Det första jag tänker på är att alla har rätt att uttrycka sin åsikt och påverka samhället i stort och litet. Jag tänker på de fyra grundlagarna och även hur demokrati finns i samhällets olika delar, privata och offentliga.

Vidare kopplas begreppet direkt till lärande. Lärare C beskriver att det råder demokrati i undervisningens aktiviteter, där alla har rätten att bli hörda. Hen kopplar även begreppet demokrati till hur skolan styrs, men också att lärare i sig behöver vara demokratiska.

Lärare C: När man lär ut så är det ju naturligtvis folkstyre eller att alla får vara med och säga sin del eller sin åsikt. Och så tänker jag mig i skolperspektiv så tänker jag ju mig att demokrati på en skola dels handlar om att skolan är demokratisk styrd och att vi demokratiska som lärare.

Det framgick inte en given betydelse för begreppet. Men alla är överens om att det handlar om någon form av frihet och rätten att få vara delaktiga i olika val och aktiviteter. Men det går även förstå att en viss förvirring förekommer kring begreppet och hur det skall tolkas, allmänt eller i koppling till skolans verksamhet.

När det kommer till att undervisa om demokrati råder det inga tveksamheter. Lärarna är i detta skede överens om att eleverna behöver få undervisning om demokrati.

Lärare B: Men det krävs även en process att lära ut kunskap kring demokrati och hur det fungerar i vårt samhälle.

Lärare C: Vi lärde oss om politik...

Lärare D: ...dels jobbar jag ju med själva kunskaperna kring demokrati. I höstas hade jag t.ex. ett arbetsområde där eleverna fick jobba med demokrati. Först fick de lära sig om demokrati...

Eleverna får grundläggande kunskaper kring vad demokrati är, men även verktyg för att kunna delta i olika demokratiska processer. Både lärare B, C och D berättar kring sina lektioner där politik fått ta en given plats. De poängterar även att vårt svenska val är i fokus i vårt samhälle just när de jobbar kring politik och val.

Jag tolkar detta arbetssätt som en konkretisering av verkligheten. Eleverna får träna sina färdigheter och gör de på ett mer konkret vis när undervisningen är kopplad till verkligheten.

Lärare B: Men det krävs även en process att lära ut kunskap kring demokrati och hur det fungerar i vårt samhälle. I våras gjorde jag som så att eleverna i åk 6 fick hemläxa att diskutera vad de kunde påverka i X6 kommun som skulle gynna dem själva. Sedan fick de skapa olika partier och försöka driva deras. Då behövde de även räkna ut en budget för hur mycket projektet skulle kunna kosta. Detta fick de sedan redovisa i helklass.

Lärare C: Vi har haft ett ganska stort demokratitema under hösten som var. Och det var ju då i samband med valet, det är ju populärt men det är ju också. Så då jobbade vi med partipolitik och val.

Lärare D:sedan gjorde vi ett eget val på skolan, i enighet med det riktiga valet i september

Alla lärare har ett demokratiuppdrag som tydligt beskrivs i läroplanen. Detta viktiga uppdrag kan uppfattas på olika vis och känslan av en diffus tolkning infinner sig vid intervjuerna. En del av lärarna diskuterar sig fram till vad de tycker demokratiuppdraget innebär medan andra känner sig helt säkra.

Lärare A ser sitt uppdrag som två sidor av samma mynt . Den ena sidan handlar om hur skolan arbetar med värdegrundsuppdraget medan den andra sidan handlar om hur vårt samhälles demokratiska processer fungerar och hur skolan ska lära ut dessa. Hen menar att varje lärare ska undervisa om demokrati. Vilket är i enighet med vad kursplanen beskriver (Lrg11, 2018).

Lärare A: Då tänker jag att demokratiuppdraget syftar till värdegrundsuppdraget som finns i Lgr11. Det är även viktigt att vi jobbar med att främja demokrati, genom att visa eleverna vad det är på olika sätt.

Lärare A nämner även i förbifarten att demokratiuppdraget handlar om att ”bestämma tillsammans”. Hen menar att eleverna tillsammans med läraren har möjligheten att påverka undervisningen och att öva på att respektera varandra genom att ta till sig varandras idéer och tankar.

Vidare tolkas demokratiuppdraget som ett av de viktigaste uppdragen som skolan har. Lärare B och lärare D börjar med att säga hur tungt demokratiuppdraget väger med dessa ord:

Lärare B: Allvarligt!

Lärare D: Jätteviktigt!

Undervisning som förmedlar och ger möjligheten till att reflektera över demokrati och sina rättigheter anses viktigt. Genom medvetenhet om sina rättigheter som svenska medborgare menar lärare B ökar elevernas möjligheter till att påverka samhället utifrån goda värderingar. Lärare C är inne på liknade spår och menar att demokratiuppdraget kräver att eleverna får undervisning om demokrati men även genom demokrati.

Lärare B: Allvarligt! Jag ser på det som väldigt allvarligt och viktigt. I en tid av allt mer ytterkantsdemagogi så blir skolans uppdrag att värna om ett demokratiskt synsätt allt viktigare. I mitt fall så blir det undervisning där elever får reflektera över sina situationer där möjlighet till att nyttja de grundläggande fri- och rättigheterna inte finns.

Lärare C: Jag tänker ju i tudelat lite som jag har sagt. Jag tänker ju att arbeta om demokrati att man lär ut om demokrati. Sen tänker jag även att man lär ut genom demokrati ja lite så som jag har nämnt innan.

Lärare D betonar att demokratiuppdraget är grunden för hela verksamheten och inte tillhör något specifikt ämne utan skall genomsyra all undervisning som bedrivs. Hen poängterar även hur viktigt det är att eleverna både får undervisning om hur de demokratiska processerna fungerar men även att de behöver pröva dessa färdigheter de får.

Lärare D: Jätteviktigt! Skolan vilar ju på en demokratiskt grund, med respekt för alla medmänniskor. Därför anser jag att det är både viktigt med kunskaper kring ämnet, men även i vardagsrutiner. Det är viktigt att göra demokrati. Att involvera eleverna och visa hur man jobbar demokratiskt och låta eleverna få testa på detta i praktiken. Det går i precis alla ämnen!

Analys

När lärarna skulle beskriva begreppet demokrati betonades främst olika rättigheter och då i första hand yttrandefrihet. Detta kan förstås på så vis att samtliga lärare belyser just "åsikt" i

deras resonemang kring begreppet. De lyfter även att demokrati är en grundskyddande rättighet alla medborgare har.

Vidare berättade lärarna hur de undervisar om demokrati i klassrummet, de resonerar kring betydelsen av att överföra kunskaper till eleverna. Vilket innebär att lärarna anser att eleverna först behöver tillges kunskaper om demokrati för att senare kunna använda sig av dessa kunskaper och omsätta de till kompetenser. Utan kunskaper inga kompetenser. Detta är en process som måste få ta tid. Med detta arbetssätt inkluderas två av de tre kvalitéerna som läroplanen beskriver att eleverna ska få undervisning om (Skolverket, 2018.). Det är kunskaps kvalité som handlar om att undervisa om demokratin och den andra är kompetens kvalitéer som betyder att eleverna ska utveckla förmågan att använda sina kunskaper i praktiska situationer.

Alla lärarna beskriver att de får praktisk träning när de iscensätter ett politiskt val. Vilket är i enligt med den första analysmodellen, som handlar om att ge träna sina färdigheter till att bli kompetenser. Det är ingen slump att alla lärare arbetat med just politik eftersom lärarna har styrdokument som avgör vad som ska ingå i undervisningen. Just demokrati, beslutsprocesser och politiska val är sådan som det centrala innehållet för samhällskunskap tar upp (Skolverket, 2018).

Demokrati- och värdegrundsuppdraget beskriver två av de fyra lärarna som väldigt viktigt. Ett uppdrag som ska genomsyra all undervisning, vilket stämmer överens med läroplanen (Skolverket, 2018). Lärarna menar att uppdraget inte tillhör något specifikt ämne utan skall finnas med i all undervisning. En av lärarna kopplade demokratiuppdraget till värdegrunden och menade att de två hänger samman. De andra lärarna uttryckte inte värdegrunden specifikt men de går att tolka deras resonemang till att uppdraget handlar om att förmedla värderingar och att arbeta med demokrati på olika sätt.

De uttrycker vidare att demokratiuppdraget innebär att skapa en grundläggande demokratisk grund hos eleverna. En lärare uttryckte att eleverna behöver ha ett demokratiskt synsätt vilket innebär att eleverna i alla situationer behöver se alla människors rättigheter (Fjellström, 2004). Genom att utveckla goda demokratiska medborgare att se allas rätt som människa behöver eleverna ha goda värderingar.

När lärarna beskriver hur de arbetar med demokratiuppdraget framkommer det att de finns ett behov av att visa vad demokrati är, genom att faktiskt visa hur man förhåller sig på ett demokratiskt vis. Lärarna behöver förgå med gott exempel så eleverna faktisk kan se och lära

genom sina lärare. De betonar även vikten av att låta eleverna utveckla sin kompetenskvalité genom att själva delta i olika demokratiska processer. Där får de chansen att tänka efter och reflektera över andras tankar och värderingar. Och lära sig att få en acceptans av andra människor.

6.3.2 Elevinflytande

Resultat

Elevinflytande är ett begrepp som innebär att elever har möjligheten att påverka undervisningen men även elevers deltagande i olika sammanhang. I enlighet med de styrdokument som lärarna har att förhålla sig till behöver alla lärare vara medvetna om begreppet och dess innebörd. Detta eftersom eleverna har rätt till just inflytande över sin undervisning (Skolverket, 2018). Vid intervjuerna fick lärarna en chans att förklara vad elevinflytande betydde för dem. Lärare A försökte inte förklara begreppet i sig utan kopplade begreppet till hur hen arbetade med elevinflytande i sin klass. Däremot kan svaret tolkas som att elevinflytande för hen är att ”bestämma” och ”tycka till”. Hen beskriver även vikten av att eleverna bör vara medvetna om deras möjligheter till att påverka undervisningen. Hen beskriver även att det är viktigt att eleverna faktiskt vet när de har elevinflytande.

Lärare A: Men jag tycker att oerhört viktigt och jag tycker också det är viktigt att göra eleverna medvetna om vad de har inflytande i för ordet inflytande är ett begrepp som jag behövt förklara för mina elever, flertalet gånger. Jag påminner dem varje gång de får vara med att bestämma eller tycka till genom att säga, nu ska jag ta tillvara på era tankar kring det här och ni ska få se att vi har bestämt det här.

Lärare C försöker inte heller göra någon direkt översättning av begreppet utan förklarar hur hen arbetar med elevinflytandet. Hen tar idrott som förslag vilket inte är relevant för studien, men kanske det beror på att det råder störst inflytande över just idrottslektionerna?

Elevinflytandet blir i form av önskningsar. Detta kan tolkas till att hen tycker elevinflytande betyder elevers möjligheter till att påverka undervisningsinnehållet.

C: Ja idrott är ett bra exempel. Då börjar ja terminen med att vad skulle ni vilja göra under detta läsår? Men med vissa ramar. Jag berättar då att vi måste ha till exempel dans, vi kommer att ha lagsporter, vi ska vara ute vi ska vara inne. Vi kommer att ha gymnastiska övningar som kullerbyttor gå balansgång och så där. Och så får de utifrån det ge förslag på aktiviteter. Och så sätter jag

mig med deras förslag och försöker sätta ihop idottslektioner utefter elevernas önsknningar. Jag kan då forma lite som jag vill fast att jag inkluderar deras förslag.

Lärare B tolkar begreppet som elevernas rättighet till att tycka till om deras undervisning. Hen menar på att elevernas inflytande handlar om möjligheterna att påverka lärandet, men att det även kan handla om att tycka till om andra saker som rör skolmiljön.

Lärare B: Möjlighet att ge uttryck för en åsikt som rör dess skolvardag. Kan vara något fysiskt men även något kopplat till lärandet.

Jag: Hur menar du med fysiskt?

Lärare B: Då menar jag när eleverna ger uttryck för hur toaletterna ser ut om de inte upplever att de är städade eller att de upplever dusch utrymmena vid idrotten som ofräscha. Främst upplever jag att yngre barn ofta uttrycker sig den typen av åsikter medan äldre barnen främst på högstadiet vill ha inflytande över lärandet.

Lärare D ser på elevinflytande på två olika sätt. Hen tycker att elevinflytande är när eleverna får påverka undervisningens innehåll men även möjligheten att påverka olika beslut. Hen anser att båda är lika viktiga det ena utesluter alltså inte det andra. Hen menar även att det är viktigt att eleverna vågar påverka.

Lärare D: ... Jag tänker att elevinflytande finns på två sätt, två olika perspektiv. Det ena, innebär det mer kanske traditionella, att eleverna får påverka olika beslut och lägga fram önskemål om förbättringar som gäller skolan överlag, det andra syftar mer till att påverka hur vi jobbar med ett visst innehåll och om de får komma in med egna idéer. Båda tycker jag är lika viktiga. Viktigt är också att alla elever vågar komma till tals.

Lärare A beskriver att elevernas möjligheter till att få inflytande över undervisningens innehåll är begränsad, men att de istället är möjligt att ha ett större inflytande över formen. Hen berättar kring de val eleverna har när det gäller undervisningens form. De har möjlighet att välja på vilket sätt de vill visa sina färdigheter. Däremot när det gäller klassens klassråd får de större inflytande över innehållet eftersom läraren här anser att de har förmågan att kunna påverka den här typen av undervisningsinnehåll.

Lärare A: ...redovisa olika uppgifter som vi har jobbar med tillexempel, skriftligt eller ett test.

Jag: Så då får de möjligheten att påverka undervisningens form då?

Lärare A: Aaa precis. Innehållet påverkar de ganska lite... jag försökt att ta med det in i undervisningen men det är mer tidskrävande och väldigt mycket mer komplext än vad det är att låte dem bestämma formen på undervisningen...

Egna klassråd där vi utser en ordförande som leder klassråd och jag kliver så gott åt sidan som jag kan...

Lärare A beskriver att det skulle vara enklare att låta eleverna påverka undervisningens innehåll om eleverna var mer lika kunskapsmässigt. Hen menar att de då skulle kunna arbeta mer självständigt.

Lärare A: Jag tycker absolut att det kan vara lättare ju äldre de blir men samtidigt så har jag ju haft elevgrupper som är väldigt spridda och jag tycker det är svårare när grupperna är spridda. Det är ju väldigt sällan man har en synkad grupp.

Jag: Du menar kunskapsmässigt?

Lärare A: ja precis man tar över en fyra som är totalt likvärdiga kunskapsmässigt och dem kan arbeta självständigt och har goda idéer och har fokus på deras arbete...

Lärare B poängterar vikten med att eleverna bör få tillfälle att ha inflytande i alla skolans ämnen, med tanke på att de tydligt står framskrivet i de grundläggandevärderingarna, men även i samhällskunskapens syfte. Hen betonar att elevinflytandet handlar om att eleverna får vara med och bestämma undervisningens form. Det innehållsmässiga är i detta skeda redan planerat och upplagt efter de styrdokument som måste följas. Här kan det tolkas att läraren inte tycker eleverna har de kunskaper eller den förmågan som behövs för att innehållsmässigt kunna planera undervisning med tanke på att undervisningen måste följa de kunskapskrav som ska behandlas.

Lärare B: I enlighet med styrdokumentet, både de grundläggande värderingarna och ämnets syfte, står det klart att det råder starkt demokratiskt inflytande i undervisningens alla ämnen. För att ge några konkreta exempel på hur demokrati visar sig i mitt klassrum kan det handla om elevråd, klassråd,

olika omröstningar om ex klasskassapengarna, vilket film som ska ses osv...Jag ställer oftast frågor som, hur ska vi lära oss detta? Och det är då riktat till ett specifikt arbetsområde som är planerat utifrån läroplanen. Sedan kommer nästa fråga, Hur vill DU visa mig vad du kan? (Med hjälp av lärandematrix).

Lärare C betonar också att undervisningens innehåll behöver vara noga planerat efter de styrdokument som finns. Hen beskriver dock att undervisningens form är öppen för eleverna att påverka. Genom att ha god kommunikation med eleverna på ett jämlikt sätt där de får känna att de har möjligheten att vara med och bestämma hur deras undervisning ska se ut är viktigt. Däremot finns det även gränser där beroende på hur den önskade undervisningsformen passar till det innehåll som ska läras. Det kan utläsas att hen ser på undervisningens kvalitet som en del av lärarens ansvar. Ett ansvar som då innebär att läraren står högst upp i hierarkin i klassrummet och måste då ta det avgörande beslutet kring undervisningen.

Lärare C: Ja, jo, men de kan de också göra men det är också så att jag har ju liksom en tanke med ett tema såklart som alltid grundar sig i läroplanen och efter kunskapskraven. Och kan jag ändå testa eller jobba med samma sorts innehåll fast på ett annat sätt som eleverna önskat så kan ju det gå bra. Så kan de få bestämma den här gången och jag nästa gång.... Men jag försöker ju alltid ha ett demokratiskt sätt. Jag är den som bestämmer och tar ställning i klassen men att eleverna faktiskt kan påverka också. Om de önskar att det här temat Eller kan du inte bedöma oss i en teater....Kan jag ändå få ut det jag vill testa eller så lika bra. Så att man på nått sätt har en dialog och att de känner att de är med och påverkar på riktigt

Lärare D nämner inte att eleverna kan eller får påverka ämnets innehåll, men däremot beskriver hen hur de har möjligheten att påverka arbetsformen. De får möjligheten att visa sina färdigheter på olika vis, muntligt eller skriftligt. Hen beskriver även hur elever har möjligheten att påverka klassrumsmiljön så den blir inbjudande och bättre. Vidare poängterar hen att det är väldigt viktigt att eleverna känner sig delaktiga i sin utveckling. Hen menar att de bidrar till ett bättre lärande.

Lärare D: Ibland får även eleverna valmöjlighet att välja redovisningsätt, vilket också kan vara på individnivå. Jag har exempelvis några elever som kan uttrycka sig mycket mer muntligt än skriftligt, medan andra föredrar att skriva. Då har jag gjort kombinationer, ibland får de välja mellan båda delarna, ibland

testar vi flera olika som de tycker passar. Till de elever som hellre uttrycker sig muntligt finns då den möjligheter att visa sina kunskaper på ett sådant sätt. ...en elev som kände att hens placering i klassrummet inte fungerade, jag tog till mig hens argument och nu har vi faktiskt en mycket bättre placering. Jag brukar aldrig anse att jag har det enda rätta svaret eller alternativet, eleverna är de viktigaste i sammanhanget och det gynnar endast deras lärande om de görs delaktiga.

Begreppet motivation nämns av tre av de fyra lärarna när det gäller vilka möjligheter som finns kring elevers inflytande över undervisningen. Lärarna tänker att elevernas presentationsnivå höjs när de känner att de har rätten att påverka sitt eget lärande. De menar att en enkelspårig undervisning skulle missgynna eleverna. Lärare C nämner även ”piska och morot” vilket kan tolkas som att elevinflytandet och elevens möjlighet till att vara delaktig i sin egen undervisning är en form av belöning. Skulle elevinflytandet uteslutas skulle de bli motsatt effekt och en form av bestraffning för eleverna.

Lärare A: Möjligheterna är ju att man får mycket glada elever som känner att deras idéer tas tillvara på och de blir mycket mer motiverade och självständiga de växer som personer och känner sig jätte duktiga oftast ...

Lärare C: Sen blir ju möjligheterna att eleverna blir mer motiverade...Tror jag att eleverna gör ett bättre jobb om man jämför med att jag skulle säga att nu ska vi bara göra det här! Och att det inte skulle finnas några alternativa vägar att ta...Man vill ju på något sätt locka och dra. Piska och morot.

Lärare D: Massor! ... Eleverna blir mer intresserade och motiverade när de görs delaktiga...Då tänker jag på Kooperativt Lärande, vilket utgår ifrån att man lär sig tillsammans, man lär av varandra och alla strävar mot samma mål. Där finns flera olika ”strukturer” som används för att skapa en delaktighet hos alla eleverna... Med detta arbets sätt får eleverna inflytande över själva arbetsprocessen, när de är igång och jobbar. Ramar är bestämda, men beroende på uppgifterna kan eleverna hjälpas åt att forma innehållet och ”hur:et”.

Lärare B betonar vikten av elevers olikheter och att även dessa behövs ta hänsyn till när det kommer till lärandet. Eleverna behöver få chansen att just lära på olika vis beroende på vilken arbetsform som passar dem.

Lärare B: De kan därmed få chansen att lära på olika vis så som, digitalt, läsa i böcker, se filmer osv. Vilket är bra eftersom det ena kanske inte passar den andre eleven. De kan även välja som nämt tidigare hur de ska visa mig den inlärd kunskapen via instuderingsfrågor, grupparbeten forskning, besök i och utanför skolan m.m

Samtliga lärare är överens om hur fantastiskt det är med möjligheterna med elevinflytandet i undervisningen, men tyvärr finns det även hinder som i vissa lägen sätter stopp för hur stort och brett elevinflytandet kan bli. Lärare A vill påstå att hindren utgör ännu större problem än det goda med möjligheterna. Lärare A beskriver att hindren till mestadels beror på att grupperna är spridda kunskapsmässigt och menar då att det blir svårare att låta dem få kontroll över undervisningens innehåll. Hen betonar att skulle hen få en grupp som vore mer kunskapsmässigt lika skulle hindren tonas ner radikalt.

Lärare A: Jag upplever att hindren sätter mer käppar i hjulen för alltså möjligheterna är ju ibland väldigt positiva men hinderna är väldigt stora och tråkiga.

Lärare D beskriver istället att hans hinder blir av att jobba tematiskt och ämnesövergripande. Vilket i hans fall innebär att fler lärare är involverade i undervisningen och dess planering. Hen beskriver att undervisningen då kan bli stram. Stram kan i detta fall tolkas som en fast undervisning som är svårt att ändra, oavsett om elever kommer med bra förslag på hur undervisningen kunde göras annorlunda. Hen beskriver vidare att endel grupper kan behöva tydliga ramar över vad som ska göras eftersom det annars inte blir mycket gjort.

Lärare D: Jag jobbar tillsammans med övriga lärare med just SO och NO, som vi blandar med andra ämnena också. Detta kräver att när jag planerar upp ett arbetsområde behöver även de andra få ta del av detta, vilket kan leda till att det känns lite stramt. Det är ofta elever som har bra idéer som jag försöker ta till vara på.....Misstolkning som jag nämnde tidigare. Att det kan bli klurigt att få ihop planeringar. Vissa grupper klarar inte av det utan behöver ha tydliga ramar att rymmas inom, där ett mer öppnare klimat för att diskutera undervisningens upplägg tillsammans lett till trams och att man finner det oviktigt.

Lärare C menar att när elevinflytandet får ta plats i undervisningen kan det förekomma endel innehåll som inte går att koppla till skolans styrdokument, eftersom eleverna inte har den

kompetens som behövs för att plocka fram relevant innehåll. Detta menar hen då går ut över den undervisningen som verkligen behöver göras och att det då blir ett hinder för att låta eleverna få inflytande över undervisningen och dess innehåll. Hen beskriver även att ju äldre eleverna blir ju större medvetande över vilket innehåll som är relevant och viktigt får de.

Lärare C: Ett självklart hinder blir ju att man lägger väldigt mycket tid på saker som egentligen inte har med undervisningen att göra. Och inte går att koppla till kunskapskraven...men sen är det ju så att de i 6an har lärt sig vilka idéer som går bra och inte. Att man ex vet att man inte kan ligga och sola på gymnastiken medan en fyra mycket väl skulle kunna ge ett sådant exempel. Det handlar ju om att pröva sig fram. Så till din fråga skulle jag nog vilja säga både och det beror lite på vilka elevgruppen man har osv.

Med tanke på att läroplanen inte skriver fram hur mycket man som lärare bör arbeta med elevinflytande lyftes frågan om lärarna i sina arbetslag diskuterar något kring hur elevinflytandet får ta plats. Lärare B gjorde ett uttalande kring detta som indikerar att hen inte ser demokrati och inflytande som en del av värdegrundsuppdraget.

Lärare B: Mycket ställen eller kanske aldrig. På våra möter är värdegrundsfrågor betydligt mer framträdande.

Lärare C: Nej det är inget vi brukar diskutera.

Lärare A beskriver att hens arbetslag ofta diskuterar hur elevinflytandet fungerar i verksamheten. Hen anser att det är ett återkommande problem kring hur mycket och vad som faktiskt eleverna ska ha inflytande över. De kommer aldrig fram till någon bra lösning kring hur de ska aktivera eleverna i att bidra till den innehållsmässiga undervisningen. Lärare B beskriver även hen hur begreppet och vad dess innebörd innebär diskuterar i arbetslagen. Tvärtemot lärare A anser sig lärare D att arbetslagets gemensamma tankar har skapat en förståelse för vad begreppet innebär och hur det ska omsättas i praktiken.

Lärare A: Ja vi diskuterar det i arbetslaget och ja tänker att det återkommer för att de är svårt, men vi påminner oss också om vad vi faktiskt gör ex. Önska idrotts -och rastaktiviteter. Innehållsmässigt blir det alltid svårare att få till.

Lärare D: Ja, det känns återkommande. Där har vi bland annat diskuterat missstolkning av begreppet. Vi tänker nog vi tillsammans har en bild av vad det innebär.

Utbildade lärare kan känna en viss osäkerhet både i begreppets betydelse men också vad det innebär i praktiken. Därför är det extra intressant om eleverna är medvetna om deras rätt till elevinflytande och om de anser sig ha inflytande över sin utbildning. Vid intervjuerna frågade jag om läraren någon gång frågat eleverna om de känner sig tillräckligt delaktiga och har inflytande över sin undervisning.

Lärare B: Splittrade uppfattningar om vilken nivå de har inflytande på. Det var elever som ansåg sig ha inflytande över små saker och ansåg att det var alldeles för lite och menade att de ville ha inflytande över allt som innehåll i ämnet, läxor och prov.

Lärare A hade frågat sina elever ett antal gånger om de anser att de har inflytande över sin undervisning. I ett första skede visste de inte vad hen menade överhuvudtaget. Läraren fick då förklara begreppets innebörd och även ge exempel på vad det kunde vara. Efter det förstod eleverna vad elevinflytande var. De kunde till och med rabbla saker som de ansåg sig ha inflytande över.

Lärare A: Första gången jag frågade var de inte alls medvetna om att de hade inflytande heller inte någon förståelse för vad begreppet innebar.

Lärare D förklarar att det både tas upp via enkäter som görs en gång varje år men även att de diskuteras i klassrummet. Dessa diskussioner dyker du upp spontant när elever poängterar att de inte får tillräckligt med inflytande över sin undervisning. Efter diskussionerna brukar eleverna ändå känna att de har tillräckligt med inflytande.

Lärare D: Detta görs via enkäter varje år. Det händer att dessa diskussioner dyker upp under lektionerna, där oftast påpekar eleverna att de inte får bestämma allt eller att de inte alltid får som de vill. Men själva diskussionen är bra när vi kommer vidare till vad det innebär med elevinflytande och hur vi alla kan jobba tillsammans för att skapa en bra lärmiljö. Ofta kommer eleverna på många exempel, som att vi kan möblera om något i klassrummet, sitta på golvet när vi diskuterar olika samhällsfrågor eller något specifikt som de vill jobba med.

Analys

Vad begreppet elevinflytande innebär var det bara lärare B och D som försökte förklara och menade då att det handlade om elevens möjligheter att påverka det som rör dess undervisning.

Då i både arbetsform och kunskapsinnehåll. De ansåg även att de kunde vara möjligheten att påverka skolmiljön och beslut som behöver tas där. Vidare uttrycktes det att ju äldre eleverna blir desto större förmåga har de att faktiskt kunna påverka undervisningens innehåll och de får även en större vilja att vara med och påverka undervisningen.

Formella demokratihändelser som innebär att läraren initierar och planerar för den aktivitet som skall genomföras medan eleverna fungerar som objekt. Det var den demokratihändelse som dominerade i lärarnas klassrum. All innehållsmässig undervisning som bedrivs initieras och planeras främst av lärarna, vilket är i linje med vad Ribaeus formella demokratihändelser handlar om (Ribaeus, 2012). Tidigare forskning har även visat på att genomtänka och planerade lektioner skapar ett bättre lärande för eleverna (Bergström & Holm, 2005). Samtliga lärare trycker på de styrdokument som finns och att planera det kunskapsmässiga innehållet i undervisningen skulle innebära att eleverna skulle behöva ha goda kompetenser kring vad som är relevant undervisnings innehåll i förhållande till styrdokumentet. De flesta lärarna upprepade att eleverna inte har den mognad som krävs för att kunna påverka undervisningens innehåll, vilket även forskaren Jan Grannäs menar är avgörande för den typen av påverkan (Skolverket, 2015). Det är dock en av lärarna som uttrycker att det är väldigt viktigt att eleverna får inflytande över all undervisning och menar då även undervisningens kunskapsinnehåll. När hen däremot ger exempel på vilken typ av innehåll som eleverna får möjlighet att påverka drar hen inte exempel ifrån samhällskunskapsundervisningen utan går över till idrotten. Varför hen gjorde det är oklart men min tolkning blir att det är svårare att låta eleverna påverka kunskapsinnehållet i de teoretiska ämnena och lättare i de praktiska.

När det däremot kom till elevernas möjligheter att påverka undervisningens arbetsformer och hur de vill visa sina kunskaper ansågs viktigt. Detta eftersom ingen elev är den andra lik. Eleverna behöver få chansen att visa sina kunskaper på olika sätt (Fjellström, 2014). I detta resonemang dök ord som valmöjlighet och valfritt upp.

”Valfritt” signalerar att eleven har möjligheten att ta egna initiativ och fatta egna beslut. De får här ett större ansvar som kräver att de helt på egen hand föreslår redovisningsform. Den här typen av demokratihändelse är den individualistiska eftersom händelsen utgår från elevens initiativ och att de får möjligheten att fatta egna beslut. Eleven behöver vara drivande i ett sånt här arbetssätt och självständigt utveckla lärandet framåt (Ribaeus, 2014).

Ordet ”Valmöjlighet” signalerar att läraren valt ut ett antal redovisnings varianter som eleverna kan välja fritt emellan. Det är inte en formell demokratihändelse eftersom eleverna där inte agerar objekt för undervisningen utan har ett eget val (Ribaeus, 2014). Den här typen av demokratihändelse passar också ihop med den individualistiska demokratihändelsen. Detta eftersom eleven självständigt kan välja hur den vill redovisa sina kunskaper. Eleven har en möjlighet att själv bestämma över sin undervisning.

När det gäller att ta beslut kring till exempel platserna i klassrummet beskriver lärarna att eleverna får önska hur de vill sitta men att de ändå ligger på hans ansvar att besluta om de platserna som eleverna önskar är passande eller inte. Här framhävs också den individualistiska demokratihändelsen. Detta eftersom just att ändra platserna kommer som en önskning på elevernas initiativ. Det kan också anas ett visst individualistiskt synsätt när det kommer till klassens klassråd. Där beskriver samtliga lärare att de ”backar undan”, men att de finns där till förfogande om klassrådet på ett eller annat vis behöver stöttning.

Det märks i lärarnas resonemang att de gärna hade velat ha mer individualistiska inslag i undervisningen, men det resoneras kring att eleverna är för olika kunskapsmässigt. Det låter dock som att de vore ett drömscenario att få ha ett sådant arbetssätt där elev och lärare är jämbördiga i klassrummet, men att det är långt ifrån hur det fungerar i verkligheten (Wright, 2009).

Vidare framgick det att eleverna kunde påverka arbetsformen i form av önskningar. Detta tolkar jag som att läraren har makten över de beslut som tas i koppling till undervisningen, men att eleverna har möjligheten att ge uttryck för deras vilja. De har då möjligheten att önska hur de vill arbeta med ett visst område, men det är alltid läraren som har den avgörande rösten. Detta blir enligt Ribaeus analysmodell en form av politisk demokratihändelse (Ribaeus, 2014). De uttrycktes även att det är viktigt att eleverna faktiskt vågar uttrycka och försöka påverka sin undervisning. Det krävs då engagerade lärare som aktivt jobbar med att skapa goda relationer till eleverna och bygger upp en trygg arbetsmiljö. I en trygg miljö ges eleverna större utrymme för att faktiska våga uttrycka sina åsikter eller sina önskningar (Håkansson & Sundberg, 2016).

Vidare uttryckte lärarna att det finns ”massor” med möjligheter när det gäller elevinflytandet, dock framkommer det inte särskilt många exempel på möjligheter i deras resonemang. Känslan av att behöva tvinga fram förslag på möjligheter infann sig. De nämnde förhöjd

motivation, glada elever, känslan av delaktighet och lära på olika vis. Någon menar att eleverna tränar elevinflytandet och sin demokratiska förmåga via kooperativt lärande.

När de däremot fick beskriva vad som hindrade deras arbete med elevinflytande kunde de rabbla upp en massa saker. De resonerade kring hur tidskrävande elevinflytandet är samtidigt som eventuella förslag som dyker upp inte går att verkställa på grund av att de inte går att koppla till kunskapskraven. Vidare togs elevinflytandet upp som ett hinder när lärare samarbetar med andra lärare. Det skulle i ett sådant läge kräva ännu mer planeringstid tillsammans. Genom att sitta och planera hur eleverna skulle kunna få inflytande över den planeringen som redan har gjorts. Det kräver att lärarna har en god kommunikation varje dag eller kanske till och med flera gånger dagligen. Hindren framställdes som stora och svåra att komma runt. De ansågs vara större och fler än vad möjligheterna är. Vilket är precis vad Ribaeus undersökning visar. Där lyftes mestadels hinder upp kring elevinflytandet. Lärarnas engagemang och tro på elevinflytandet är avgörande för hur eleverna uppfattar deras möjligheter till att vara delaktiga och påverka undervisningen (Ribaeus, 2014).

Begreppet elevinflytande beskrevs tidigare av lärarna att vara elevernas möjlighet till delaktighet och inflytande över sin undervisning. Det rådde en viss osäkerhet kring vilka delar av undervisningen eleverna verkligen ska få ha inflytande över. Som nämnt tidigare har arbetsformer varit den typen av undervisning som eleverna haft störst möjlighet att påverka. Den innehållsmässiga undervisningen har lärarna till största delen stått för själva.

Viktigt är att eleverna förstår vilka möjligheter de har, men även att de har klart för sig vad begreppet innebär. Detta kan bli problematiskt då det råder en viss osäkerhet hos lärarna. I resultatet framkom det att det råder vissa brister i elevernas begreppsförståelse. Här framgick det att läraren i vissa situationer har behövt förklara begreppet vid upprepade tillfällen. Då förmedlas lärarens tolkning av begreppet och dess innebörd. Detta är en form av formell demokratihändelse eftersom läraren i detta fall inte bjuder in till samtal eller diskussion utan enbart vill förmedla sin tolkning av begreppet.

Med tanke på att läroplanen inte beskriver hur mycket eller till vilket grad eleverna ska få ha inflytande över undervisningen var det av högt intresse att fråga om lärarna diskuterar hur de ska arbeta med detta på sin skola. Det såg lite olika ut på lärarnas skolor. Lärare B och C svarade att det inte är en fråga de lyfter på sina arbetslagsmöten. Detta eftersom de menade att värdegrundsfrågor är av större värde och intresse att diskutera löpande. Vilket i sin tur tyder på att de inte ser sitt demokratiuppdrag som en del av värdegrunden.

Tyvärr framgick det inte vilka värdegrundsfrågor de ansåg vara viktiga att diskutera.

Däremot berättade lärare A och D att den här typen av diskussion fördes då och då. Detta gjordes i syfte för att systematiskt kontrollera hur de jobbade med elevinflytande. Dock visade det sig att lärarna var duktiga på att låta eleverna få inflytande över undervisningen form och att de hade problem med att lösa elevinflytandet över det innehållsmässiga i undervisningen. De sammanfattade också vad just begreppet elevinflytande betyder för att på ett enklare vis kan föra en likvärdig utbildning inom området.

7 DISKUSSION OCH SLUTSATS

Syftet med studien har varit att belysa lärares tolkning av demokrati- och värdegrundsuppdraget. Syftet har även varit att undersöka hur lärare arbetar med elevinflytande i sin undervisning. I det avslutande kapitlet nedan kommer diskussion och slutsats av resultatet redovisas i ordning av frågeställningarna i syftet. Avslutningsvis ges förslag på vidare forskning.

7.1 Hur tolkar samhällskunskapsläraren sitt demokratiuppdrag?

Av studiens resultat och analys framgick det att lärarna tolkade sitt demokratiuppdrag som ett av de viktigaste uppdragen skolan har att genomföra. De menade även att alla lärare oavsett ämne skulle genomföra detta uppdrag. Vilket stämmer överens med hur styrdokumentet beskriver uppdragets omfattning (Skolverket, 2018).

I enligt med analysmodellen utifrån läroplanen för grundskolan ska demokratiuppdraget utveckla tre olika kvalitéer hos eleverna. Det är kunskaper om demokrati, utveckla demokratiska kompetenser samt att utveckla demokratiska värden. Lärarnas tolkning av demokratiuppdraget innehåller alla aspekter som anges i läroplanen, men i olika grad. Kunskaper om demokrati och genom demokrati ansågs vara viktigare än att förmedla värden. De ansåg att eleverna behövde ha kunskaper om demokrati för att kunna delta och vara aktiva i demokratiska processer.

Tre av fyra lärare beskrev demokratiuppdraget som tvådelat. Det framgick att den ena sidan av uppdraget handlade om att överföra demokratiska kunskaper och låta eleverna agera demokratiskt som i sin tur utvecklar deras demokratiska kompetenser. Vilket skulle leda till att eleverna i framtiden blir goda demokratiska medborgare. De beskrev att detta med fördel kunde göras inom samhällskunskapens politik och demokrati undervisning, men därmed inte uteslutet att skolan alltid ska arbeta under demokratiska undervisningsformer i all undervisning. Känslan av att lärarna enkelt kan koppla uppdraget till samhällskunskapsundervisningen är inte konstigt eftersom det centrala innehållet och kunskapskraven för samhällskunskapen tar upp den här typen av undervisning.

Till den andra sidan av uppdraget togs värdegrunden upp och att förmedla demokratiska värden. Ett uppdrag som innebär att läraren alltid behöver föregå med gott exempel genom att alltid ha ett demokratiskt förhållningssätt. Dock belystes inte detta särskilt mycket. Vilket kan

vara oroväckande eftersom uppdraget innebär att förmedla lika mycket kunskaper som värden. En av lärarna beskrev enbart att demokratiuppdraget innebär att lära om och genom demokrati. Hen beskrev inte att de demokratiska värdena hade någonting med uppdraget att göra. Antagligen anser hen att förmedla värden ingår i värdegrundsuppdraget och ser dessa uppdrag som två skilda.

Detta skiljer sig helt ifrån vad skolinspektionens undersökning visade kring vad lärare ansåg vara de viktigaste faktorerna att undervisa om i samhällskunskapsämnen. Där betonades både de demokratiska värden samt allmänna kunskaper (Skolverket, 2013).

Värt att understryka är att lärarna tolkar sitt demokratiuppdrag olika, vilket skolinspektionen påpekat inte ger den kvalitet på undervisning som ställs på skolorna (Skolinspektionen, 2012). Vad kan det bero på att en av de fyra lärarna anser att demokratiuppdraget enbart handlar om demokratiska kompetenser medan de andra tre anser att demokrati- och värdegrundsuppdraget går hand i hand? Och vad får ett sådant arbetssätt för konsekvenser?

Jag tänker att detta kan bero på att läroplanen inte är tydlig med att dessa uppdrag skall vävas samman. Här behöver skolorna arbeta med att göra en gemensam tolkning av de uppdrag de faktiskt skall genomföra. Detta är viktigt eftersom all utbildning ska vara likvärdig oavsett vart i landet den ges (Skolverket, 2018). Att tolkningen skiljer sig åt kan riskera likhetsprincipen.

7.2 Hur arbetar samhällskunskapsläraren på mellanstadiet med elevinflytande i undervisningen?

I resultaten av hur lärarna arbetar med elevinflytandet i sin undervisning framkom det ett antal olika perspektiv. Lärarna beskrev begreppets innebörd som elevers möjligheter till att vara delaktiga och ha inflytande över arbetsformen, kunskapsinnehållet och beslut som rör skolverksamheten överlag. I beskrivningar kring hur de konkretiserade uppdraget i deras undervisning visade det sig dock vara ett komplext arbete. Elevernas möjligheter att påverka undervisningens arbetsform var ett arbete som hela tiden pågick. Eleverna hade där möjligheten att påverka hur de ville visa sina färdigheter.

Det innehållsmässiga i samhällskunskapsundervisningen ansågs vara svårare att låta eleverna ha inflytande över. Här fanns det flertalet hinder som stoppade elevernas möjligheter att kunna påverka. Dessa hinder ansåg vara större och svårare att komma förbi än vad

möjligheterna skulle vara att låta eleverna ha inflytande över undervisningens innehåll. Däremot betonades att elevinflytandet över kunskapsinnehållet bör finnas med. I skolverkets rapport ”delaktighet för lärandet” tas Maria Rönnlunds resultat upp som även den visat att eleverna inte ges inflytande på undervisningens innehåll eftersom de ska utgå ifrån skolans kunskapskrav (Skolverket, 2015).

När eleverna inte får inflytande över det innehållsmässiga i undervisningen kan det bidra till att de känner sig mindre delaktiga och anser också att det blir svårare att ha inflytande i all undervisning (Bergström & Holm, 2005).

Det visade sig också att lärarna var nöjda med det arbete de utförde eftersom de inte ansåg att de behövde diskutera i arbetslagen kring hur de skulle kunna förbättra sitt arbete. Däremot brukade eleverna bli tillfrågade om de ansåg att de hade tillräckligt med inflytande över sin egen undervisning. Där visade det sig att vara lite blandat. En del ansåg att de hade goda möjligheter att påverka medan andra ansåg att de hade för lite inflytande och gärna ville ha mer. Vad detta kan bero på kan ha olika orsaker. En möjlig faktor kan vara lärarens missvisande förmedling kring vad begreppet elevinflytande innebär, en annan kan vara att eleverna inte vet hur mycket eller lite de faktiskt ska få påverka sin undervisning. Det är även ett problem från lärarsidan eftersom läroplanen inte anger några specifika tips kring hur arbetet ska genomföras eller hur stor del av undervisningen den ska ta.

En del beslut som tas i skolverksamheten fick eleverna vara delaktiga i. Speciellt övades de på detta när de höll sina egna klassråd där läraren backade undan och lät dem helt och hållet styra mötet.

Tabellen nedan tydliggör vad eleverna har inflytande över i undervisningen utifrån de olika demokratihändelserna. Arbetsformer i tabellen innebär hur eleverna ges möjligheten att träna sina färdigheter med hjälp av att läsa olika texter, film, svara på instuderings frågor etc. Det innebär även hur de sedan visar vilka kunskaper de utvecklat genom olika redovisningsformen så som skriftligt prov, muntlig redovisning etc. Kategorin kunskapsinnehåll innebär vilket kunskaps stoff eleverna kan påverka.

Miljö innebär att eleverna ges möjligheten att påverka beslut som tas kring hur klassen ska hålla god morgon, till beslut som behöver tas kring skolans miljö exempelvis hur duscharna skall hållas fräscha. Den här typen av händelser har inget med undervisningen att göra utan handlar istället om det som sker runt omkring undervisningen.

Demokratihändelser	Arbetsformer	Kunskapsinnehåll	Miljön
Formella			
Politiska			
Individualistiska			

Som kan avläsas i tabellen är att de formella demokratihändelserna utspelade sig i alla undervisningssituationer. I samband med dessa händelser poängterades lärarens vikt av att se till att undervisningen utgår ifrån grundskolan läroplan och att eleverna saknade den typen av kompetens.

Den politiska demokratihändelsen fanns inte med när det gällde kunskapsinnehållet. Däremot kunde den typen av händelser ses i arbetsformerna och möjligheten att kunna påverka skolmiljön. Eleverna kunde i dessa situationer komma med önskningar över hur de ville att undervisningen skulle vara, men önskningarna uppfylldes inte alltid utan bara när de ansågs vara rimliga. I rapporten ”Delaktighet för lärande” lyftes liknade problem. Rapporten belyste problematik kring elevers möjlighet till delaktighet och inflytande över undervisning som är kopplade till läroplanens kunskapskrav. Eleverna hade generellt mer inflytande över beslut som inte rör undervisningen (Skolverket, 2015).

Trots rapporten ”delaktighet för lärande” från skolverket som visar att elevers självkänsla riskeras när eleverna inte känner sig tillräckliga. De tappar sin självkänsla när deras önskningar inte tas med i undervisningen (Skolverket, 2015).

Dessutom hade eleven i de individualistiska demokratihändelserna inte möjligheten att påverka kunskapsinnehållet eftersom lärarna föredrog att planera innehållet själva. Däremot fanns det utrymme för eleven att påverka arbetsformen genom att självständigt besluta redovisningsform och hur de ville visa sina kunskaper. Beslut kring miljön och det som ligger utanför undervisningen hade eleverna också möjligheten att ha inflytande över, efter eget behag. De fick dessa möjligheter genom olika val. Exempelvis genom att få ett val att välja arbetsform. Genom att ge eleverna olika val ökar de elevernas inflytande och de får träning i att självständigt göra olika beslut (Skolverket, 2015).

Maria Rönnlund beskriver också att det är viktigt att eleverna faktiskt vet hur stort inflytande de har i sina undervisningssituationer eftersom de annars försvårar eleverna utveckling i demokratiska processer (Skolverket, 2015).

Elevers möjlighet till att ha inflytande över undervisningen och dess miljö kan vara en avgörande faktor för hur motiverade eleverna blir till skolan och sitt lärande. Resultatet som presenterats tidigare har visat att eleverna får möjligheten att påverka sin undervisning, men främst inflytande över arbetsformerna. Det kunskapsrelaterade innehållet initieras till störst del av lärarna själva. Eftersom eleverna inte har lika stor möjlighet till inflytande över kunskapsinnehållet kan det kanske påverka elevernas motivation. Det finns även forskning som menar på att eleverna inte har den mognad som krävs (Skolverket, 2015) vilket var den huvudsakliga anledningen till att lärarna i studien inte lät eleverna ha så stort inflytande över just kunskapsinnehållet.

7.3 Metoddiskussion

Studien har genomförts med hjälp av intervjuer. Intervju som metod kan innebära vissa risker. Frågorna behöver vara väl utformade för det syftet intervjun har vilket de här intervjufrågorna var. Eftersom de var granskade och godkända av en vetenskapligt skolad person (Dimenäs, 2012). Frågor som ställdes i intervjuerna handlade bland annat om hur de arbetade med elevinflytandet i sin undervisning. Vid den typen av intervjufrågor behöver intervjuaren lita på att de svar som ges är sanningsenliga. Detta eftersom det inte funnits möjlighet att

kontrollera om de stämmer. Vilket skulle kunna ha gjorts via observation, men någon sådan metod fanns inte tid till att utföra med tanke på omfånget av studien.

Antalet respondenter var fyra, vilket är ett för litet antal för att kunna dra generella slutsatser från studiens resultat. Dessutom är empirin baserad på respondenternas personliga erfarenheter vilket var av intresse för den här studien, men försvårar möjligheterna till generaliserbarheten av studien.

Till studien användes två stycken analysverktyg varav den ena handlade om att koppla ihop elevernas möjligheter till inflytande över samhällskunskapsundervisningen med olika typer av demokratihändelser. Det handlade om formella, politiska och individualistiska demokratihändelser. Händelser som påverkades av vem det var som initierade hur undervisningen skulle genomföras. Det blev en del problem med användandet av analysverktyget. De politiska demokratihändelserna som ska initieras av eleven var svår att hitta. Efter mycket noggrann analys och tolkning av empirin upptäcktes viss koppling. De fanns uttryck kring att eleverna kunde önska olika saker i undervisningen. Då tolkade jag det som att eleverna initierade en viss typ av undervisning men sedan var de upp till läraren att avgöra om det var relevant eller inte. En av de bidragande faktorerna till att den politiska demokratihändelsen var svårt att fånga kan vara brister i intervjun, på så vis att de hade behövt ställas fler följdfrågor. Följdfrågor som hade underlättat arbetet med att komma åt den delen av demokratihändelser. Hade det funnits mer tid till studien kunde en kompletterande intervju ha gjorts med lärarna, men det möjligheten fanns inte.

7.4 Förslag på vidare forskning

Med tanke på studiens resultat skulle det vara intressant att forska vidare kring demokratiuppdraget. Det skulle vara spännande att se hur huvudmännen tolkar uppdraget och om de på något sätt arbetar med att förmedla detta till sina anställda.

Vidare vore det intressant att undersöka om lärarnas och elevernas syn på elevinflytande är samstämmiga. Stämmer lärarnas sätt att beskriva elevernas möjligheter till elevinflytande överens med hur eleverna anser deras möjligheter är?

8 REFERENSER

8.1 Litteratur

- Bergström M. & Holm I. (2005) *Den svårfångade delaktigheten i skolan*. Linköpings universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:21346/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-02-26)
- Bryman A. (2011) *Samhällsvetenskapligametoder*. Liber AB Malmö.
- Broman, A. (2009). *Att göra en demokrat? Demokratisk socialisation i den svenska gymnasieskolan*. Doktorsavhandling, Karlstad: Karlstads universitet.
- Dalen M. (2015) *Intervju som metod*. (2. uppl.) Gleerups Utbildning AB.
- Dimenäs J. (2007) *Lära till lärare: att utveckla läraryrket*. Stockholm: Liber.
- Fjellström R. (2014) *Skolorådets etik*. Studentlitteratur AB. Lund
- Förenta Nationerna (2008) *Allmänna rättigheter om de mänskliga rättigheterna*. <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf> (Hämtad 2019-01-07)
- Håkansson, J & Sundberg, D. (2012). *Utmärkt undervisning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Justesen. L & Mik-Meyer. N. (2011) *Kvalitativa metoder : från vetenskapsteori till praktik*. Studentlitteratur AB.
- Kronlid D. (2018) *Värdegrunden en "IKEA-moral" för eleverna*. <https://skolvarlden.se/artiklar/etikforskaren-vardegrunden-en-ikea-moral-eleverna> (Hämtad 2019-02-12).
- Linde G. (2012) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*. Studentlitteratur AB. Lund.
- Melin E. (2013) Social delaktighet i teori och praktik. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:606868/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-03-04).

- Oscarsson V. (2003) *Elevers demokratiska kompetenser*.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/23012/1/gupea_2077_23012_1.pdf (Hämtad 2019-02-05).
- Persson Henriksson A. (2018) *Demokratiuppdrag och demokratiska arbetsformer i grundskolans mellanår: En demokratididaktisk studie med fokus på SO-undervisning*.
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1171761/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-05-16).
- Quennerstedt, A. (2015) *Mänskliga rättigheter som värdefundament, kunskapsobjekt och inflytande: En läroplansanalys*. Örebro Universitet: UTBILDNING & DEMOKRATI 2015, vol. 24, NR 1, 5-27. <https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/forskning/forskningsmiljoer/hs/humus/utbildning-och-demokrati/2015/nr-1/ann-quennerstedt---manskliga-rattigheter-som-vardefundament-kunskapsobjekt-coh-inflytande--en-laroplansanalys.pdf> (Hämtad 2019-01-07).
- Ribaeus K. (2014) *Demokratiuppdrag i förskolan*. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:697246/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-03-06).
- Stensmo C. (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare*. X-O Graf Tryckeri AB Uppsala.
- SFS. Skollag 2010:08 (2010). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 (Hämtad 2019-03-14).
- Skolinspektionen (2012) *Skolornas arbete med demokrati och värdegrund*.
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2012/demokrati/kvalgr-demokrati-slutrapport.pdf> (Hämtad 2019-05-02).
- Skolverket. *Att förstå sin omvärld och sig själv. Samhällskunskap, historia, religion och geografi*. Hämtad från
https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfce44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3137.pdf?k=3137 (Hämtad 2019-02-05).
- Skolverket (2015) *Delaktighet för lärande*.
https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfce44715d35a5cdfa2

899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3531.pdf?k=3531 (Hämtad 2019-02-18).

Skolverket (red.). (2018). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 : reviderad 2018. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3975>

Thornberg R. (2008) *Vilka värden elever enligt lärare ska få med sig från skolan*. Uni tryck. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:263616/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-02-05).

Utrikesdepartementet (1990)
<https://www.regeringen.se/49b764/contentassets/8caaeabf49834f16aa52df2108837b2d/fns-konvention-om-barnets-rattigheter-so-199020> (Hämtad 2019-01-09)

Wright von M. (2009) *Initiativ och följsamhet i klassrummet*. Örebro universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:283644/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2019-02-18)

9 INFORMATIONSBREV

Hej!

Mitt namn är Emma och jag studerar just nu min åttonde och sista termin på grundlärarutbildningen, med inriktning på åk 4-6. Detta innebär att jag i skrivande stund håller på med mitt examensarbete. I en del av studien kommer jag behöva intervju ett antal lärare. Lärare som behöver vara So-lärare på mellanstadiet och undervisa i Samhällskunskap.

Intervjuns fokus kommer vara på lärarens tolkning av demokratiuppdraget samt hur läraren ser på elevinflytande i olika sammanhang. Intervjun beräknas att ta ca 30 minuter.

De som väljer att delta i min intervju kommer vara helt anonyma. Allt material kommer att avidentifieras så ingen kan ana vem som deltagit. Jag kommer heller inte ange namn på skola där intervjun utförts för att säkerställa anonymiteten.

Hoppas det finns lärare som tycker att de ska bli roligt och givande att dela med sig av sina tankar kring demokratiuppdraget.

Jag vill även passa på att tacka för deltagandet på förhand.

Mvh Emma Svensson

10 SAMTYCKESBLANKETT

Samtycke till att delta i studien:

SKOLANS DEMOKRATI- OCH VÄRDEGRUNDSUPPDRAG
Ett arbete om lärares syn på skolans demokratiuppdrag

Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta.
Jag är medveten om att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande i intervjun utan att ange något skäl.

Min underskrift nedan betyder att jag väljer att delta i studien och godkänner att Karlstads universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

Jag väljer att delta i studien och godkänner att Karlstads universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

Underskrift.....
Namnförtydligande Ort och datum.....

Kontaktuppgifter

Student: Emma Svensson
E-post: emma.svensson.89@live.se

Handledare: Anders Olsson
E-post: anders.olsson@kau.se

11 BILAGA

Intervjufrågor om demokrati och elevinflytande

Bakgrund:

- Hur länge har du arbetet som lärare?
- I vilka ämnen har du undervisat? Är du behörig i dessa ämnen?

Tema demokratiuppdrag:

- Vad anser du att demokrati är?
- Hur ser du på ditt demokratiuppdrag?

Tema elevinflytande:

- Hur jobbar du med demokrati i klassrummet?
- Vad innebär elevinflytande för dig?
- Har eleverna i din klass möjligheten att påverka sin samhällskunskapsundervisning?
(Om ja, på vilket sätt? Innehåll, form, material m.m.)
- Kan du berätta om en typisk situation där elevinflytande förekommit?
- Vilka möjligheter ser du med elevinflytande?
- Vilka hinder ser du med elevinflytande?
- Diskuterar ni i arbetslaget hur ni kan jobba med elevinflytande?
- Har du någon gång frågat eleverna om de känner att de har tillräckligt inflytande över undervisningen?